

Rodoljublje u svetištu Stomoriji

- Kaštela nikad nisu bila pokorena
- U svih sedam kaštelskih sela najveća su crkvena slavlja Gospići blagdani
- Biskup Žanić pozvao svoje mještane da poštuju život

(Nastavak sa 1. str.)

U recitalu koji izvedoše šestorica kršnih momaka filmskim slijedom prikazana je povijest nastajanja tog svetišta. U blizini su naši predci sagradili i crkvu svete Marte i kraljevske dvore u susjednim Bijaćima, u kojima su stolovali hrvatski knezovi i kraljevi. U tim je dvorima knez Trpimir g. 852. izdao povelju u kojoj se prvi put spominje hrvatsko ime i kraljevstvo Hrvata. U Muču s druge strane Kozjaka knez je Branimir sagradio crkvu posvećenu Gospi. U susjednom Solinu kraljica je Jelena podigla crkvu Gospe od Otoka, a kralj je Zvonimir sagradio crkvu svete Marije u Biskupiji. U tom je nizu i crkva svete Marije koju prije 800 godina podiglo se naši predci. Premda su se inještani Spiljana prije 500 godina odseliли bliže moru, svetište Gospe Stomorije nisu nikad napustili. Redovito su hodočastili, a Gospinu su sliku u svakoj nevolji u procesiji donosili u župnu crkvu u Kaštel Novom i tu zazivali njezinu pomoć.

U Gospinu svetištu okupilo se te nedjelje mnoštvo unatoč oblačnu vremenu koje je cijelog dana prijetilo kišom. Na misi pjevanje predvode pjevači iz donjih Kaštela i Kaštel Kambelovca pod ravnjanjem don Zdravka P. Blažića. Na oltaru uz kardinala Kuharića, domaći su sinovi biskup u Mostaru Pavao Žanić i isusovac Ante Katalinić, veliki štovatelj Gospe Stomorije i još dva svećenika iz Kaštel Novog: Stipe Ljubas, kapelan u Trilju, i Jozo Botić, kapelan u Omišu, za tim kaštelski župnici, pastoralni vikar Božo Bulat i drugi svećenici.

Kardinal Kuharić ističe da je s vjernicima znak jedinstva i povezanosti te poziva na molitvu za prethodnog dana poginule rudare u aleksačkim rudnicima. U propovijedi podsjeća da je to sesto tlo i da je u Hrvata najdragocjenija vjera koja je u našu povijest i u naš život u njela Isusa Krista. Izvatke te propovijedi donosimo na 3. stranici.

Na prikazanje prineseni su darovi — plodovi zemlje i rada ruku čovječjih iz sedam Kaštela. Na kraju mise biskup Žanić pozvao je svoje mještane da ljube život a ne smrt i da imaju hrabrosti od Boga primati nove ljudske živote. Okupljeni vjernici u znak prianjanja uz kardinalov i biskupov poziv pljeskali su rukama, a posebno su živo pljeskali vjernici odjeveni u narodne nošnje.

— milj —

● Zupnici, u domove vaših župljana unesite MIR — listak „Mir kući ovoje“, po kojem će župljanim ponuditi obiteljsko štivo i molitve.

Naručite na Glas Koncila. Cijena 2000 d.

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppea Masuccija, tajnika izaslanstva Svetе Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

1

● Iza kulisa njemačko-talijansko-ustaškog prijateljstva

6. kolovoza

»Prvi susret s talijanskim ambasadorom Casertanom, koji nam daje pregled političkog položaja u Hrvatskoj. Prema njegovu mišljenju položaj je ponešto mračan, osobito u posljednja tri tječna. Unutrašnje smirenje je sve prije nego sigurno. U takvim prilikama novi kralj (vojvoda od Spoleta, član savojske kraljevske kuće kojemu je ustaški poglavnik ponudio hrvatsku kraljevsku krunu — op. pr.) ne može doći u Hrvatsku. Kralj je i sam izjavio da čeka povoljnije prilike. Šef vlade, Ante Pavelić, teoretski tvrdi kako ne dopušta da itko na njega djeluje, a zapravo ga nadziru Nijemci. U ministarstvo i u vojsku vraćeni su svi starci njemačko-austrofilski elementi. Znakovit primjer: telegrafski i telefonski činovnici preko kojih Nijemci mogu nadzirati javno mnenje. Nekadasnji generali i drugi časnici austrijske vojske visoke su cijenjeni i unaprijedeni na zapovijedajuće položaje. Šef vlade okružuju pak stari slobodni zidari. Ministar vanjskih poslova, star jedva 32 g. i vjenčan samo građanski, povezan je s Nijemicima (riječ je o dr. Mladenu Lorkoviću, koji je poslije g. 1944. pokušao izvršiti prevrat kojim bi NDH prešla na stranu zapadnih saveznika. No, bio je otkriven i spriječen te je zajedno s Antom Vukićem, ministrom oružanih snaga, pred sam kraj rata ubijen. — Op. pr.). Njemačka želi podvrgnuti Hrvatsku svojom propagandom te namjerava ovu zemlju preobraziti u svoj protektorat. Italija se odupire, ali uzalud...«

Unatoč svojej dobranojnosti Masuci kao Talijan ne osjeća potrebu barem usput dopisati da je Italija već bila učinila dragocjeni južni dio „te zemlje“ svojom kolonijom, provodeći u njoj brzu i nasilnu talijanizaciju s namjerom da to postane dio „majke Italije“. Slijedi prvi glas o ustanku u Lici bez naznake je li riječ o četnicima ili partizanima:

5. kolovoza

»Posjet Poglavniku, šefu vlade, kojemu je, kako izgleda, draga što smo došli te zahvaljuje Svetom ocu.«

Već idućeg dana Marcone i Masucci počinju talijanskog poslanika pri vlasti NDH. Talijani će s Talijanima bez skanđiranja knifitići Nijemce. Tu su i prve vijesti o ustanku u Lici.

(Nastavlja se)

ne 1941. na ruševinama stare Kraljevine Jugoslavije. Ta je Kraljevina imala sa Svetom Stolicom diplomatske odnose, te je u Vatikanu i dalje djelovalo njezino poslanstvo, ambasada. No, životna je nužda tražila da se održavaju odnosi s Crkvom na području NDH. Nakon četiri mjeseca priprema i odlaganja poslan je opat Marcone ne kao nuncij ambasador, koji se šalje državi, nego kao legat koji se šalje Crkvi, upravo biskupima kao njezinu vodstvu. Poglavarstvo NDH, željno diplomatskih odnosa sa Svetom Stolicom ipak je postupalo s legatom kao s diplomatskom osobom. Službeni interesima Crkve i dobru ugroženih ljudi, opat Marcone je također kontaktirao s onodobnim vlastima u Zagrebu. U doba rata s vlastima NDH, odmah nakon rata s predsjednikom Bakarićem, maršalom Titom i drugima. Don Giuseppe, kao drugi čovjek Izaslansiva i drukčije osjetljive odgovornosti, više se puta susretao s istaknutim predstvincima vlasti na raznim razinama. Dragocjene se njegove zabilježbe da je toga i toga dana šifrirao diplomatske poruke za Državno tajništvo u Vatikanu. Tajne se ne daju ni vlastitim privatnim dnevnicima. Ipak, don Giuseppe bilježi mnogo toga što nije bilo diplomatska tajna a što je važno znati za pravilnije razumijevanje zbivanja i odnosa u onim godinama.

Prikazat ćemo iz knjige »Misija u Hrvatskoj« (Dnevnik od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1945.) one dijelove koji su u tom smislu zanimljivi.

● Ni Stepinac nije znao da dolaze

Dnevnik počinje nadnevkom 1. kolovoza 1941. kad su opat Marcone i don Marconi stigli na Rijeku. U Zagreb su stigli 3. kolovoza. »Nema nikoga tko bi nas dočekao, jer — vjerni duhu svoje misije — nismo nikoga obavijestili da dolazimo, ni nadbiskup.«

Od početka je, dakle, bilo važno ne dopustiti da to izazlanstvo bude dočekano kao znak uspostavljanja diplomatskih odnosa s novim vlastima u Zagrebu. Zanimljivo je da zbog toga nije ni povjerljivo izvješćen nadbiskup Stepinac. Kad Sveti Stolica djeluje po svojim smjernicama, ništa se ne smije riskirati, ni mogućnost da tajna, koja mnogima nije trebala izgledati važnom, slučajno bude pravljena. No, tajni dolaznici u Zagreb odmah su osjetili stanovite poteškoće:

»Ogorčne poteškoće radi pomanjkanja kuna (kuna je bila novčana jedinica u NDH, sastojala se od 100 banica — op. priredivača) i neznanja jezika. Napokon uzmimamo tramvaj broj 1, koji vezi do sestara sv. Križa na Svetom Duhu, kod kojih bismo trebali odsjetiti prema uputama koje smo dobili od kardinala Maglionea (tadašnjeg državnog

Što je za Božić najvažnije?

Božić će uskoro. Kako ga proslaviti? Sto već sada treba učiniti? Jer došaće je vrijeme pripravljanja na Kristovo rođenje. A On će doći. Kako ga primiti, kolikom će nas radošću i mirom ispuniti — to uglavnom ovisi o nama, svakom pojedincu i svima zajedno.

Eto, da bi to slavlje bilo dublje i proživljeno, u svim će se vjerničkim zajednicama Crkve u Hrvata prirediti obiteljska nedjelja, većinom 10. prosinca. Na svečanoj će misi biti predstavljeni budući krizmanici i svi će župljeni biti pozvani da svojim primjerom podugru njihov vjerski rast. Bit će riječi i o pripravi na Kristovo rođenje. Osim adventskog vijenca koji će napraviti vjeroučenici u svojim kućama i zajedničke obiteljske molitve oko upaljene svijeće, vjernici će se u došašću zauzeti organizirati u iskazivanju kršćanske ljubavi. O tome će biti razgovor sa svim roditeljima vjeroučenika poslije mise. Svi roditelji župnih zajednica dobili su na vrijeme tiskane materijale za te susrete i proslavu obiteljske nedjelje.

U ovim vremenima neimatiše i svakovrsna siromaštva — potiče naš kardinal Franjo Kuharić u svojoj poruci, u lisku za blagoslov obitelji "Mir kući ovoj" — neka ni u jednoj našoj župi ne bude starca prepustena sama sebi, zaboravljena bolesnika, djeteta bez obiteljskog doma, obitelji bez sredstava za život, roditelja koji nemaju komu povjeriti djecu na čuvanje, očajnika koji se nema komu povjeriti. Neka vaša srca budu otvorena za Krista, koji i danas trpi i koji treba vaše pomoći.

Covjek ne može biti sretan ako je njegov brat, njegov bližnji pritičešnjen bilo kojom nevoljom. Božić ne može biti radosno proslavljeniza zatvorenih vrata, bezbržno ili brineći se samo za sebe. Možemo sve imati, okititi najlepšu jelku i jaslice, pripraviti najbolja jela, tog dana ne raditi i ne ići u školu, a radost Božića ne doživjeti. Jer slavlje Božića počinje od srca, pripravljena da primi Boga. Stoga nam je, najprije, za božićno slavlje dušu pripraviti, s Bogom se pomiriti u sakramantu ispovijedi, s Bogom se sjedniti u pričesti, i Boga prepoznati u Kristu koji pokraj nas pati i očekuje našu pomoć.

U široj obitelji, u župnoj zajednici, svi ćemo se zajedno pripraviti na naš najradostniji blagdan. Nadimo vremena i za taj susret s Kristom. Nemojmo najvažnije ostavljati za kraj, pa da možda čak i izostane. Što će biti od takva Božića?

RS Vijeća
za obitelj BKJ

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

U prošlom broju GK počeli smo objavljivati prikaz s ulomcima dnevnika što ga je od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946. vodio tajnik Izaslanstva Svetе Stolice pri hrvatskom episkopatu don Giuseppe Masucci. S legatom (izaslanikom) opatom Marconeom bio je stigao u Zagreb 3. kolovoza 1941. U prvom susretu sa zagrebačkom nadbiskupom Alojzijem Stepincom čuli su da se on kao i mnogi Hrvati bio obradovao osnivanju samostalne hrvatske države na ruševinama Kraljevine Jugoslavije, koju hrvatski narod nikad nije smatrao svojom državom, ali da je taker on sam, nadbiskup, kao i mnogi drugi, već razorečan diktatorskim postupcima ustaških vlasti. Od talijanskog ambasadora u Zagrebu legat i njegov tajnik saznao da je u NDH jak utjecaj Nijemaca, a u Lici da je prije koji dan već izbio neki ustank protiv novih vlasti.

U sljedećem susretu s talijanskim ambasadorom — 7. kolovoza čuju od njega da se ta pobuna u Lici zaista dogodila, »ali da bi bio jalov svaki pokušaj stati joj na kraju«. Znači li to da je talijanska diplomacija već bila otpisala mogućnost da se NDH spasi? No, Masucci je u vezi s tim ličkim ustankom očito saznao za neke okrutnosti, inače se ne vidi zašto bi vatikanski diplomat službeno prosvjedovali. Toga dana Masucci bilježi:

»Ipak ulažemo odlučan protest kod mjerodavnih vlasti tako da se u visokim vladinim krugovima sumnja da je potpisani (tj. sam Masucci — op. pr.) simpatizer Engleza, agent Intelligence Servicea i partizan...«

Ta nam bilješka barem daje na znanje da Masucci već sasvim određeno zna za partizane, iako ne bilježi je li riječ o partizanskom ili četničkom ustanku. Prosvjed papinskog izaslanstva mogao se odnositi najvjerojatnije na mještane osvete za koje su čuli da su primijenjene prema stanovništvu ustaškog područja.

● Prognáni slovenski svećenici

Zanimljiva je dnevnička bilješka 10. kolovoza o brojnim slovenskim svećenicima koji su boravili u salezijanskoj kući u Zagrebu. Riječ je o svećenicima koje su Nijemci bili otjerali iz mariborske biskupije i dijela ljubljanske koja se našao pod njihovom vlašću. Slovenski svećenik priopćjava Masucciju da im Nijemci nisu dali vremena ni da posnu sa sobom najpotrebitije stvari. U biskupiji je ostalo petnaestak svećenika s biskupom, kojemu je oduzet i biskupski dvor osim dviju sobica. Zaplijenjena su bila sva crkvena imanja i sve zgrade. Slovenski vjernici prelazili su hrvatsku granicu da bi krstili djecu, vjencali se i uopće primali svećeničke vjerske usluge. Masucci bilježi da se čuje kako vlada NDH namjerava te slovenske svećenike smjestiti u ispraznjene pravoslavne manastire, ali

Dr. Giuseppe Masucci

oni to nipošto ne bi željeli.

11. kolovoza zabilježen je susret s ministrom vojske, doglavnikom Slavkom Kvaternikom. Bilo je riječi o ustanovi vojnih svećenika u oružanim snagama NDH. Sveti Stolica ujvijek želi da katolički vojnici, u kojih se god vojnici nalazili, osobito u ranoj dobi, kad su svaki dan izloženi smrtnoj pogibelji, imaju blizu svoje svećenike, što znači mogućnost primanja sakramenata. Kvaternik je rekao da vlada NDH nije imala namjeru uvoditi službu vojnih svećenika, i to zbog toga što Sveti Stolica nije htjela priznati NDH kao državu. No, kad je ipak došao u Zagreb netko iz Vatikana, premda ne kao ambasador, to će se pitanje, reče Kvaternik, početi rješavati.

● Oduševljenja i otpori

12. kolovoza vatikanski su diplomati pohodili ministra pravosuda dr. Mirka Puha. Traže pomilovanje za zagrebačkog kanonika dr. Pavla Lončara, koji je bio uhićen zbog toga što je pred studentima govorio protiv Ante Pavelića. Prijetila mu je smrtna osuda. Ministar je upotrebljio priliku da im zamjeri što dio višega svećenstva nije sklon ustaškoj vlasti. »Još ima nekih kojih su simpatije savim otvoreno na strani Engleza i koji žele pobedu

Engleza, što bi nužno znalo kraj hrvatske nezavisnosti. Iz tog ministrova mišljenja slijedi da zatan dio hrvatskog katoličkog svećenstva ni časa nije povjerovao u mogućnost njemačke pobjede te se nije ni mogao pravo obradovati stvaranju hrvatske države u savezu s Nijemcima.

17. kolovoza zabilježen je posjet svećenika Kerubina Segvića, novinara i pisca. On je izlagao zasluge hrvatskoga naroda za kršćansku Europu i štetu što je počinjena »srpskom vladavinom posljednjih dvadeset godina«. Rekao im je da se milijun Hrvata iselilo iz domovine, da ih je oko dvije stotine tisuća moralo prijesti na pravoslavlje, a na hrvatsko područje da se doselilo oko sedam stotina tisuća pravoslavnih Srba, da je čak u Zagrebu osnovana pravoslavna biskupija. Masucci bilježi što je čuo bez vlastita komentara. Segvić je svakako htio izaslanike Sveti Stolice uvjeriti o potrebi da se sačuva NDH.

4. rujna legat i tajnik pohodili su Antu Pavelića. »Zahvaljujemo mu na darovima za slovenske svećenike i na milost iskazanu kanoniku Lončaru.« Pavelić je, naime, već izrečenu smrtnu kaznu za togu kanonika bio izmijenio u dvadeset godina tamnice. Ali, sad Pavelić koristi priliku da se požali na dakovačkog biskupa i njegove svećenike, jer oni su, bilježi Masucci, »ozolovljeni ponašanjem ustaša«.

5. rujna dolazi im ravnatelj hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu. On se »žali da mu vlada odabi dati putnicu za Italiju na temelju lažne optužbe da ima simpatije za Srbe«. Eto, visoki crkveni dužnosnik s važnim položajem u Rimu zatekao se u domovini i ostao bez putnice, izložen samovoljnoj policiji, koja je imala »diskretno pravo«, na temelju denuncijacije ne za koji zločin nego za »simpatiju«. A on već upada u napast uvjeravati kako uopće nema takve simpatije. Kako malo treba da se ljudi odviku od pravne države!

● Zanos Pavelićeva kapelana

21. rujna javlja se u dnevniku bilješka o francjevcu Doniziju Jurčevu, poglavniku kapelanu. On želi da se izvrši pritisak na dakovačkog biskupa da zaposli nekoliko francjevaca koji bi držali vjeronauk pravoslavnima koji su tada željeli prijeći u Katoličku Crkvu. Masucci piše: »On se nepravedno žali na držanje biskupa koji, po njegovu mišljenju,

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppea Masuccija, tajnika izaslanstva Sveti Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(2)

ne podupire vladu s oduševljenjem.« Očito tajnik Izaslanstva nema povjerenja u Jurčeva, smatra da je njegov prigovor biskupu »nepravedan«. I još bilježi fra Dionizijevo mišljenje: »Svatko treba biti ustaša. Biskupi nisu učinili ništa da navedu Svetu Stolicu da prizna novu vladu. Poglavnik je predbar katolički, ali kad bi zavisilo od mene, veli on, ja bih počeo progoniti ne vjeru već biskupe.« U svemu je najčudnije da je poglavnik kapelan mislio da se isplati tako razgovarati s vatikanskim diplomatom.

● Tko je pravoslavne tjerao u Katoličku Crkvu?

22. rujna nalazimo određenju bilješku o tadašnjim prelascima pravoslavnih u katolištvo. Vidi se da su biskupi još zbumjeni dogadjajima i pritsicima, da nije bilo lako crkveni zakon o poštovanju slobode u izboru vjeroispovijesti uskladiti s ljudskim strahom od smrti, odnosno nadom da bi se pokatoličenjem mogli spašiti.

Poslije podne dolazi mons. Lach, novi pomoćni biskup. On načinje razna pitanja koja se odnose na obraćenje šizmatika (šizmatik, što hrvatski znači raskolnik, nije u onodobnom crkvenom govoru nikakav pogrdni izraz, nego uobičajeni naziv za one kršćane koji su prekinuli vez jedinstva s Petrovom stolicom u Rimu, a nisu bitno izmijenili vjeroavanje, te ih se ne može zvati hereticima — op. pr.). Prema njegovu mišljenju ne bi trebalo sprečavati da prigre katoličku vjeru oni koji to iskreno žele, ali bi se moralo u tome postupati vrlo pozorno, jer mnogi prihvataju katolištvo samo zato da bi izbjegli mjerama gradanskih vlasti koje, ne priznavajući pravoslavnu Crkvu, često uporno traže da pravoslavni prigre koju od priznatih vjera.

Priznate su vjerske zajednice u NDH bile katolička, protestantska i islamska. Odmah je razvidno da vlasti NDH nije bilo do toga da ljudi postanu katolici, nego samo da više ne budu pravoslavni, i to zbog toga što je pravoslavlje bilo znak i uporište njihove srpske nacionalne svijesti. Uskoro će pak tajista vlast, sredinom godine 1942., utemeljiti Hrvatsku pravoslavnu Crkvu, da pravoslavne na svom području na drugi način učini Hrvatima. Oba pokušaja jednako su bila bez vjerske motivacije, crkveno-zakonski ilegalna, a politički bezuspješna.

(Nastavlja se)

»Drugorazre- dan položaj vjernika«

U organizaciji Pravnog fakulteta iz Zagreba, Jugoslavenskog foruma za ljudska prava i pravnu sigurnost pri SK SSRN, Odbora za ljudska prava i demokratske slobode građana iz Zagreba, Jugoslavenskog udruženja za građansko procesno pravo, Jugoslavenskog viktimoškog društva i Sveučilišta u Zagrebu održan je u Zagrebu od 6. do 8. prosinca znanstveni skup o ljudskim pravima. U trodnevnim raspravama posebna pozornost bila je posvećena građanskim i političkim pravima i slobodama, ravnopravnosti žena i vjerskim slobodama. Prema izvještajima u tisku na skupu je otvoreno rečeno »da se ljudska prava u Jugoslaviji krše zloupotrebom sudova i zabranama i pritiscima političkih organizacija«. Ukazano je »na činjenicu da Jugoslavija ne primjenjuje međunarodne sporazume koje potpisuje«. O vjerskim slobodama na skupu je govorio Vito Unković te je ocijenio »da su u našem zakonodavstvu odredbe o tome tek ukras i da drugorazredan položaj vjernika proizlazi iz samog jednopartijskog političkog sustava«. On je zaključio da »treba mijenjati suštinu sistema kako bi i prava vjernika postala neupitna«.

ZAGREB

O Božiću — sljedeće godine

U ponedjeljak 4. prosinca održano je u Zagrebu zasjedanje Odbora Republike konferencije SSRNH za društvena pitanja religije na kojem se raspravljalo na temu »Uz inicijative za obilježavanje i praznovanje Božića i drugih odgovarajućih vjerskih praznika«. U raspravi je prvi uzeo riječ Zdenko Svetec, predsjednik Komisije za odnose s vjerskim zajednicama IV Sabora, te je istaknuo da je država dužna osigurati uvjete da građani izražavaju svoje vjerske osjećaje i slave svoje praznike. Premda je Božić 15-stoljetna tradicija na ovome području, ni u ustavnim ni u zakonskim propisima nema temelja da bi se Božić proglašio državnim praznikom ni neradnim danom, rekao je Svetec. Što je zanemareno dugi niz godina, sada se želi otvoriti proces da se pitanje Božića, oslobođeno ideologizacije, politizacije i konfrontacije riješi sljedeće godine.

Na skupu je Branimir Karlić izvjestio da su o Božiću dosad raspravljale neke općinske konferencije SSRN te da se mišljenja razilaze od potpunog osporavanja (MK SSRNH Panjani) do prijedloga da Božić bude republički praznik (OK SSRNH Križevci).

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

Godine 1942. tajnik Izaslanstva Svetе Stolice pri hrvatskom episkopatu od početka veljače bilježi svoje susrete s istaknutim ustašama, kod kojih se zauzima osobito za proganjene Židove. Bit će poveden i na režirano razgledanje koncentracijskog logora u Jasenovcu. Najbolje je čitati kako je to sam zabilježio:

Susreti s Artukovićem

3. veljače

Pohadam ministra unutrašnjih poslova dr. Artukovića, koji mi je od prvog dana moga boravka u Hrvatskoj činio svaku vrst uslugu i pozvao me više nego jedanput u svoju kuću, uvijek spreman pomoći kad god sam se na njega obraćao radi plaćuće i zaklinjajuće Evine djece. (Cijeli je izraz prijevod iz molitve Salve Regina, Zdravo Kraljice; Evina su djeca nesretni ljudi koji su, kako stoji u toj molitvi, »gentes et flentes, što se prevodi »tugujući i plačući«. Primjećujemo da prevodilac madridskog izdanja nije dovoljno pozoran na povezanost takvih citata u svećeniku dnevniku, pa pojedini djelovi mogu dobiti i drugčije značenje. Na nekim mjestima uspijeva nam rekonstruirati nedostupni nam talijanski izvornik, a ima — kao što ćemo još vidjeti — mjesta gdje možemo samo upozoriti na nejasnoću prijevođa — op. pr.) Ovom prilikom gorko sam se požalio na postupak s hrvatskim Židovima.

Odgovorio mi je da bih s obzirom na savonarski ugled koji sam stekao (Savonarola je poznati srednjovjekovni dominikanac koji je bezobzirno kritizirao zloporabe ondašnje vlasti, crkvene i svjetovne, te je bio spaljen na lomači u Firenzi god. 1498. — op. pr.) neprestanim provjedima protiv svega i svakoga, po čemu sam općenito poznat, možda samo ja mogao blagonaklono utjecati u njihovu korist... Ukažujem mu na poteškoće da dođe do sastanka, jer sam čuo da je to vrlo teško, ako ne i nemoguće. (Riječ je o sastanku s Dido Kvaternikom — op. pr.) Artuković odgovara da će o tome razmisiliti i uređiti sastanak s njime.«

Oči u oči s Didom Kvaternikom

5. veljače

Danas sam pohodio omraženog ustašu Didu Kvaternika (ima 32 godine). Sastao sam se s njim jutros u njegovu ured u Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost. Budući da njegova majka, supruga vojskovođe Slavka Kvaternika, rođena Lavrenčić, potječe iz obitelji Frank, ima i on nešto židovske krvi u svojim žilama. Dido Kvaternik visok je i vrlo lijep. Njegove velike plave oči hrabro promatraju svakoga s kim razgovara blistajući često srdžbom

i odlučnošću. Dolazi mi ususret pun srdačnosti i uljednosti. Poslije uobičajenih formalnosti reče:

»Ako ste došli kao prijatelj, molim vas da mi kažete sve što ste čuli i znate o meni.«

Ja, koji sam i bez tog izričitog poziva, bio došao s namjerom da ga ukorim zbog njegova barbarstva, s hrabrošću koja je vlastita izaslanicima onoga Boga koji od svojih slijedbenika zahtijeva da brane kršćansku pravednost i milosrđe, kazao sam mu po prilici sljedeće:

»Već sam upoznao vašega oca, vojskovodu Kvaternika, i imao sam više prilika s njime razgovarati. Čini mi se da je izvrstan katalik, pun ljubaznosti... i toliko različit od vas... Kaže poslovica da jabuka ne pada daleko od stabla, no vi ste izuzetak koji valjda potvrđuje pravilo... No, zar je moguće da možete biti spokojan nakon tolikih strašnih zločina što ih imate na savjesti, a koji zločini u nebo vapiju? U Italiji, koja gotovo žali što vas je raširenih ruku bila primila kao i druge izbjeglice, nazivaju vas krvožednim. Ako je sve što se o vama govori istina, ako niste nadmašili ali potpuno ste se izjednačili s onim ljudskim čudovištem Neronom.«

Govorio sam tako okijeli sat, što je učinilo nestrpljivim karabinjerskog pukovnika Grassunija, zapovjednika legije Firenza, koji je čekao u predsjedništu. Govorio sam ono što sam ukratko ovdje zabilježio. Odgovorio mi je kako slijedi:

»Najprije vam moramo iskreno reći da ste uistinu onakav kakva sam vas upoznao kad sam vas prvi put imao prilike slušati na jednoj talijanskoj građanskoj proslavi. Bez oklijevanja ili straha rekli ste mi sve zbog čega me optužujete. Zahvaljujem vam i moram vam reći da ēu vrlo visoko cijeniti vaše pošteno prijateljstvo. Neke stvari zbog kojih me optužuju istinite su, ostale su optužbe pretjerane.«

Na to je iznio kakve su odvratnosti počinili Židovi u Hrvatskoj: pobačaji (oko 300 000), silovanja i deflzacije mladih djevojaka i tako dalje.«

Dido Kvaternik ovdje primjenjuje načelo kolektivne krivnje nekoga naroda ili skupine, koja bi opravdavala osvetu nad svim pripadnicima te skupine ili zajednice. Hrvatski su pak biskupi već u srpnju 1941. sa svoje konferencije najodlučnije i najslužbenije bili prosvjedno upozorili ustaško državno

vodstvo da nitko ne smije biti kažnen nikako a kamoli smrtnom kaznom ako mu nije pravednim sudnjem dokazana osobna krivnja. Mjesto svakog komentara Masucci zaključuje bilješku o tom susretu primjedbom:

»Obožavanje moći na nešreću je bolest koja se ponavlja u povijesti ljudskih nastranosti.«

Mrsko a udobno putovanje

6. veljače

»Zbog mojih neprestanih prosvjeda zbog postupanja prema zatočenicima u koncentracijskim logorima Dido Kvaternik je pozvao predstavnika raznih država da pohode logor da bi se na oči uvjerili kako zatočenici žive. Koncligor Jasenovac čuvan je kao najgori, treba ga pohoditi. Tri su logora za Židove: jedan za muškarce, drugi za žene, treći za starce i djecu. Najstroži je onaj za muškarce, a taj je u Jasenovcu. (Masucci očito bilježi što je bio čuo, dosta neodređeno. Ne kaže da su u Jasenovcu samo Židovi, niti bilježi da ima i drugih — op. pr.)

Rano jutrom, praćeni nadbiskupovim tajnikom Lackovićem, idemo na željeznički kolodvor, gdje smo se sastali s Dido i zagrebačkim predstavnicima raznih država.

Polazimo s kolodvora u 6.20 sati. Vagoni koji su nam stavljeni na raspolaženje zaista su kneževski. Svima nude kavu, mlijeko, čaj, čokoladu, slatkiš, likere i cigarete. Poslužuje nekoliko okretnih i marljivih konobara.

Oko 10 sati stigli smo u razglašeni Jasenovac. Pada gust snijeg, već ga je napadalo metar i trideset centimetara. Ustaše s vatreñim konjima čekaju na nas. Prekrasni konji vuku dugi red saonica. U svakim saonicama po dvije osobe. Samom se vozi zloglasni Dido Kvaternik. Vožnja traje dobra pola sata kroz snijeg koji sa svih strana neumoljivo biće naša lica. Odjekuju karakteristički udarci kopita. Konji trče bez obzira na studen, kada se plaho trude učiniti Dido Kvaterniku manje neugodnim ovo mrsko mu putovanje. I oni pred njim strepe.«

Istina sakrivena u Danteove stihove

»Koncligor u Jasenovcu ne doimlje se tako strašno kako mi je bilo rečeno. Jadnici kojih izgled pobuduje samilost stanuju u prostranim barakama u kojima se loži. Na njihovim ispacenim licima ispisani su njihovi sadašnji jadi i gorko žaljenje za prošlošću. Oslovio sam jednoga od njih.«

Na ovom mjestu prijevod je nejasan, te izgleda kao

Prikaz t uklonci dnevnika dr. Giuseppea Masuccija, tajnika izaslanstva Svetе Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(3)

da Masucci zatočeniku citira Danteove stihove iz Božanske komedije, no po smislu je očito da se on tih stihova prisjeća i u sebi ih primjenjuje na jadnika koja je oslovio. Navedeni su stihovi iz 5. pjevanja Pakla:

Obratih im se tad uz upit novi: »Francesca, plačem s tvoje muke vajne žalost mi se oko srca ovi ...«

A ona: »Veće boli ne imade, već sjećati se svojih streljih dana u nevolji; i tvoj to vođa znade.«

Dnevnik odmah dalje bježi:

»Dido, primjetivši moj kratki razgovor, upita malo zabrinuto: «Sasvim su zadovoljni, zar ne?«

A kako bi mogli biti zadovoljni u takvim prilikama, lišeni sve svoje imovine i najtemeljnije udobnosti?«

Zatočenik ne odgovara, ali njegove usne kao da šapaju: »Jer tako hoće onđe gdje se može što god se hoće; zato odsad šuti!«

I to su stihovi 5. pjevanja Danteova Pakla. Prevodilac madridskog izdanja ovoga dnevnika ostavio je stihove u talijanskom izvorniku, te čitatelj koji nije vičan tom jeziku i Danteovu izrazu može ne primjetiti kako se baš u tim stihovima kao u sažetu krije sva Masuccijeva spoznaja istine o Jasenovcu.

»Bolesnici su smješteni u posebnu bolnicu, gdje se na njih skrbe liječnici Židovi, jednako osuđeni. Razni stručnjaci — odvjetnici, tehničari, slikari — ili radi u svojim strukama ili su zaposleni u uredima.«

U nastavku zabilježbe toga dana Masucci iznosi svoje dušobrižno mišljenje o Didinoj zločini, odnosno nečovještvu kojim misli da će biti sposoban spašiti svoju već toliko nestabilnu državu...« Svećenik s čuđenjem bilježi kako ga je Dido uvjeravao da mu je savjest čista, da ide u crkvu i da prima sakramente. Čudi se Masucci kakav bi to bio isповjednik koji ne bi pokušao nečim boljim ispuniti tu praznu dušu. Kaže da Dido »misli i djeluje kao vjetar koji diže valove, ugrožava čamce ribara nemoćnih da se odupru«. Ističe: »Ako se ne promijeni, predviđam da će imati loš svršetak.« Dido Kvaternik je više godina posljice rata izgubio život u automobilskoj nesreći nedaleko od grada Rio Cuarto u Argentini! — op. pr.)

(Nastavlja se)

ISPRAVAK
U prošlom nastavku ovoga prikaza pogrešno je navedeno prezime poglavnikova kapelana fra Dionizija — pravilno je Jurićev a ne Jurčev.

na je među ostalim napisao: »U ime Božje — razidite se!« Trnavski nadbiskup Jan Sokol već je opozvao vodeće članove tog udruženja sa službe rektora sjemeništa profesora teologije u Bratislavu i nekih bratislavskih župnika.

Svjestan bitno nove situacije u Čehoslovačkoj, a koja traži značajne promjene i u Crkvi, praški nadbiskup kardinal František Tomašek Tomašek sazvao je sve svećenike praške nadbiskupije na cijelodnevnu konferenciju u Prag. Na toj konferenciji, održanoj u crkvi sv. Josipa u Pragu u četvrtak 14. prosinca, svećenicima je o sadašnjem razvitku odnosa između države i Crkve govorio teolog dr. Oto Madr, kojem je to bio prvi javni nastup nakon prijašnje državne zabrane. O crkvenom služenju u sadašnjim prilikama govorio je dr. Zverina, a o odnosu kršćana prema građanskim inicijativama predstavnik »Povelje 77« dr. Palous. Istaknuti laik dr. Halik govorio je praškim svećenicima o obnovi Crkve i nacije, o duhovnoj riječi za sadašnji trenutak. P. Pilik, o odnosu svećenika prema javnom životu dr. Vlk, o konceptu svećeničkog rada u predstojećem vremenu. P. Opatrný te o služenju redova u društvu dominikanski poglavari o. Dominik Duka.

Povodom Dana ljudskih prava u subotu 9. prosinca u Bratislavi je održan veliki javni skup na kojem je na poziv iz Slovačke sudjelovalo i bečki nadbiskup kardinal Hans Hermann Groer i trnavski nadbiskup Jan Sokol. Bečki kardinal rekao je demonstrantima da se dugo preko granice samo gledalo, a »sada se gradi most slobode«. Izrazio je demonstrantima zahvalnost za svjedočenje vjere i za hrabrost. I nadbiskup Sokol zahvalio je manifestantom za zauzimanje za »slobodu istinu i pravednost«. Bečki nadbiskup svojim je dolaskom u Bratislavu izrazio solidarnost austrijske Crkve s Crkvom Slovačke te je u znak te solidarnosti nadbiskupu Sokolu darovao svoj prsnji križ i biskupski prsten.

U ponedjeljak 11. prosinca nastupila je nova vlada u kojoj su tri istaknuta vjernika: Jan Carnogursky, Josef Hromadka i Richard Sacher, ministar bez portfelja. Zanimljivo je da je upravo Carnogurskom, kao zamjeniku premijera, a jer nema ministra unutrašnjih poslova, povjeren nadzor nad policijom. Također je zanimljivo da su nastup prave vlade nakon 41 godine u kojoj su komunisti u manjini u ponedjeljak u podne pozdravila crkvena zvona.

Zadnji državnički čin strog predsjednika ČSSR-a dr Gustava Husáka — koji je odstupio 10. prosinca, na Svjetski dan ljudskih prava, kako je i zahtjevala revolucija svjeća u Čehoslovačkoj — bila je odluka o amnestiji svih političkih zatvorenika u Čehoslovačkoj i o poništenju svih tekućih sudskih postupaka za tzv. delikt mišljenja.

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

Početkom g. 1942., kad je Masucci pohodio logor u Jasenovcu, mnogi Židovi nalazili su se u Hrvatskoj još na slobodi. Njihov nadrabin još javno vrši svoju službu. Ali nacisti očito nisu zadovoljni te vrše pritisak na ustašku vlast tražeći potpuno istrebljenje Židova. Opasnost prijeti i pokrštenim Židovima i onima koji žive u zakonitim brakovima s katoličima. Masucci, kao i drugi onodobni crkveni predstavnici, zauzima se za sve proganjene, također za svakog Židova bez razlike, ali nastoji spasiti barem neke kad već ne može sve. Dido Kvaternik, koji je — kako svjedoče suvremenici — progoneći Židove zarazio židovsku krv u samome sebi koju je po majci baštino od obitelji Frank, pokazuje se osjetljiv na Masuccijeve pritiske te naglo donosi dobre odluke koje neće izvršiti. Slijedimo dnevnik:

● Uzaludna Didina promjena

10. veljače

»U 18 sati dolazi k meni nadrabin dr. Freiberger. Veoma je uzbuden. Veli da je grad pun plakata kojima se nareduje svim Židovima bez razlike da se prijave redarstvu. Odgovaram mu da će slijedeći dan za tražiti sastanak s Didom Kvaternikom tražeći da mi objasni tu novu mjeru. On dodaje da treba žuriti, jer bi svi mogli biti uhićeni već tijekom noći.

Telefoniram Didi Kvaterniku i kažem mu da moram s njim veoma žurno nešto raspraviti a vrijeme je dragocjeno. Odgovara da mogu doći k njemu u 19 sati.

Tako u 19 sati idem k njemu i govorim opširno, zaklinjem, molim, posredujem za te nevoljnike. Upozoravam ga da se mješovite brakove (u kojima je jedan od supružnika židovske a drugi katoličke vjere — op. pr.) ne može smatrati židovskima, nego da ti brakovi pripadaju Katoličkoj Crkvi.

Nadalje mu tumačim da je za sklapanje tih brakova potreban oprost od ženidbene zapreke. Taj oprost daje Svetu Stolicu, nikad bez opreznosti i bez potrebnih uvjeta. (Masucci želi istaknuti da se barem na Židove u takvim brakovima ne može sumnjati da bili društvena opasnost, jer je svaki taj slučaj crkveno provjeren. Razumije se da se time ne slaže sa sumnjičenjem drugih Židova, nego traži načina da bar nekako ili bar donekle zaustavi naume krvnika. — op. pr.) Izgleda kao da sam ga potpuno uvjerio, jer iznenada izdaje zapovijed neka se u svim novimama objavi da su poništene mjerne objavljene na plakatima,

da se ne smije uz nemiravati Židove u mješovitim brakovima i da svi Židovi koji se nalaze u koncentracijskim logorima moraju biti pušteni na slobodu.«

● Opet kod Artukovića: barem milosrde

Narednih mjeseci bilješke su u dnevniku kratke i rijetke. Odnose se uglavnom na osobne susrete kojima nemaju značenja za ono što nas zanima. Može biti zanimljivo da Masucci u nekim bilješkama (npr. 23. ožujka) sam sebe naziva tajnikom izaslanstva (ili predstavnštva — ne znamo naime koji je talijanski izraz on upotrijebio: legazione, rappresentanza ili koji drugi — op. pr.) Svetu Stolicu u Hrvatskoj, kako smo ga i mi predstavili

drali 12. ožujka) na koju su inače dolazili svi drugi diplomatski predstavnici. Nacistička je vlast načelno i otvoreno bila protukršćanska, osobito protukatolička, što se u raznim prikazima često zaboravlja.

Kad država nije pravna, kad u njoj zakoni ne jamče pravo svakoga građanina, kad je čak ozakonjena diskriminacija crkveni predstavnici pokušavaju tražiti barem milosrde:

28. ožujka

»Pozvan sam na objed kod ministra Artukovića! Za vrijeme i poslije objeda usrdno sam molio milosrde za one koji pate, osobito za one zbog kojih sam stekao nadimak 'odvjetnik Židova'. Početkom srpnja te godine »gotovo sve obitelji talijanskih časnika i činovnika napuštaju Zagreb, jer sadašnje stanje ne

Opat Marcone, Pavelić i tajnik Masucci

na temelju uvodnih bilješki madridskog izdanja. Istina je pak da Svetu Stolicu nije bila uspostavila u Hrvatskoj nikakvo izaslanstvo, nego je samo poslala jednog izaslanika, legata, opata Ramira Marcone s njegovim osobnim tajnikom Giuseppeom Masuccijem. Razlika naoko nebitna, na koju ni Masucci u predstavljanju nije pazio, ipak je povijesno važna.

Na Antunovo, 13. lipnja, bilo je svečano primanje kod poglavnika povodom njegova imendana. »Za vrijeme primanja moli me mlada poglavnikova kćerkada budem njezin duhovni otac.« U kolovozu i listopadu Masucci spominje imenovanja novog križevačkog biskupa Janka Šimraka i novog mostarskog biskupa Petra Čule. Ne spominje, što je inače poznato, da Svetu Stolicu nije za ta imenovanja tražila pristanku vlade NDH, odnosno poglavnika, što je izazvalo ogorčenje te vlade. Zanimljivo je i više puta ponovljena primjedba da njemački poslanik, tj. ambasador Trećeg Reicha, nikad nije dolazio ni na koju crkvenu svečanost (npr. obljetnica krunidbe Pija XII. u kate-

ulijeva povjerenje, vlada mir prije oluje. Opravštaju se sa suzama u očima.«

Iz te je bilješke već očito da je na pomolu velika promjena u Italiji. Sam pak Masucci kao da nije to tako brzo očekivao.

● Italija kapitulira

26. srpnja

»Iznenadilo me kad sam preko radia čuo da je pao Mussolini i da je kralj na čelo vlade postavio maršala Badoglia.«

Izgleda da slabljenje talijanskog utjecaja dokraja pogoršava stav prema Židovima:

31. kolovoza

»Malo Židova koji su još ostali u Zagrebu, tijekom noći su uhićeni i poslati u nepoznatom smjeru.«

Cim Italija kapitulira i stoga ne bude više ratni saveznik Njemačke i NDH, vlasti će u Hrvatskoj početi hapsiti sve Talijane ne prezauči ni pred svećenicima:

8. rujna

»U 18 sati čuo sam preko radia da je Italija za-

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppea Masuccija, tajnika izaslanstva Svetе Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(4)

tražila primirje. U 24 sata probudila me je neuobičajena zvonjava telefona. Bio je vojni kapelan Marchesi, koji je tražio pomoći jer su ga redarstveni agenti došli uhititi. Moji naporci da mu pomognem ostali su bezuspješni.«

9. rujna

»Moj je ured prepun ljudi, Talijana koji još nisu uhićeni pa me mole da ih zaštitim. Saznajem da su uhićeni svi diplomatni i drugi Talijani, a sva njihova imovina zaplijenjena.«

● Stepinac protiv redarstva

10. rujna

»U 17 sati, dok koristim slobodne trenutke za moljenje časoslova, dva redarstvena agenta u građanskim odbijelima dolaze uhititi oca opata (o. Ramira Marcone), papinskog legata u hrvatskom episkopatu, čovjeka koji u NDH nije tražio diplomatski status, ali s kojim je sve do tada vlast NDH samoinicijativno postupala kao s diplomatom — op. pr.) Moje je zauzimanje beskorisno. Ostat opat stao se spremati da ga odvedu u redarstvo. Preuzvijeni nadbiskup Stepinac, obaviješten što se događa, najodlučnije provjeduje ministarstvu unutrašnjih poslova. Izjavljuje da će zapovjediti da sva zvona zvone na uzbunu, da će javno prosvjedovati. Prijeti da će, ako ta bezobzirno zamišljena namjera буде izvedena, kazniti krvice (vjerojatno misli na crkvene kazne izopćenja — op. pr.)... Kako li promjene prizora! Dok još odjekuje glas revna i odlučna prelata, trčeći dolaze razni predstavnici vlasti i mole oproštenje. Za nekoliko sati cijeli grad odjekuje tim skandalom...«

Idućih dana Masucci je imao mogućnosti pohadati talijanske diplome zatočene u jednoj vili, slaviti s njima misu i tješiti ih. I — biti očeviđac stravičnih prizora.

● Šesnaest obješenih

23. prosinca

»Opet sam pohodio talijanske zarobljenike. Zatim sam na poziv nadbiskupova administratora (nikoja se služba na Duhovnem stolu nije tako zvala te ne možemo ustanoviti je li to bio kancelar Borić ili nadbiskupski tajnik Šalić ili nadbiskupov tajnik Lacković ili možda tko drugi iz nadbiskupskih kancelarija — op. pr.) otišao nekoliko lometara dalje i... nezaboravne li strašne slike! Prvi put u svom životu iznenadila sam se našao licem u lice sa šesnaest obješenih.«

(Nastavlja se)

Promjene u rimskoj kuriji

Nakon što se kardinal Johannes Willebrands, predsjednik Papinskog vijeća za promicanje jedinstva kršćana, uslijed visoke starosti (navršio je 80 godina 14. rujna 1989.) zahvalio na toj službi, Ivan Pavao II. podijelio mu je naslov zaslužnog (emeritus) predsjednika, a novim predsjednikom istoga Papinskog vijeća imenovao je, 12. prosinca, mons. Edwarda Idrisa Cassidyja, naslovnog nadbiskupa Amancije, dosad substituta u Odjelu za opće poslove Državnog tajništva Svetе Stolice. Kardinal Willebrands, Nizozemac, bio je nadbiskup Utrecht-a prije nego što ga je Pavao VI. pozvao na važnu službu predsjednika Tajništva za jedinstvo kršćana, koje se po reformi Rimske kurije od ožujka 1989. zove Papinskim vijećem za promicanje jedinstva kršćana. Novoimenovani predsjednik mons. Cassidy rođen je 1924. u Sydneyju u Australiji, za svećenika zareden je 1949., za biskupa posvećen 1970. Bio je apostolskim pronuncijem na Tajvanu i u Bangladešu, apostolskim delegatom u Južnoj Africi i apostolskim nuncijem u Nizozemskoj, a kao substitut u spomenutom odjelu Državnog tajništva Svetе Stolice služio je od 30. svibnja 1988. Ravnatelj tiskovnog ureda Svetе Stolice, dr. Joaquín Návarre Valls, priopćujući novinarima imenovanje mons. Cassidyja na novu službu, istaknuo je da je predsjedništvo Papinskog vijeća za promicanje jedinstva kršćana služba velika povjerenja u ustanovi koju Papa smatra silno važnom, u dobu II. Vatikanskog koncila.

Novim substitutom u Odjelu za opće poslove Državnog tajništva Svetе Stolice Papa je imenovao, kako je 13. prosinca priopćeno iz Vatikana, mons. Giovannija Battista Rea, naslovnog biskupa Vescovija u Lacijsu s osobnim naslovom nadbiskupa, dosad tajnika Kongregacije za biskupe. Mons. Re rođen je 1934. u Bornu, biskupija Brescia; za svećenika zareden je 1957., za biskupa posvećen 1987. U Državnom tajništvu i u diplomaciji Svetе Stolice služio je od 1971. do 1987., kad je imenovan tajnikom Kongregacije za biskupe. Bio je i tajnikom kardinalskog zbor-a.

Također 13. prosinca priopćeno je iz Vatikana da je Ivan Pavao II., prihvatio odluku kardinala Agnela Rossija od službe člana Kardinalske komisije za Zavod za religijska djela (IOR, vatikanska banka), novim članom te komisije imenovao kardinala Rosarija Joséa Castilla Laru, predsjednika Uprave baštine Svetе Stolice.

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

1944.

Nakon bilješke da je 1. siječnja bilo svečano primanje kod poglavnika, a 14. siječnja da je ministar Lorković održao govor o novim hrvatskim granicama (nakon kapitulacije Italije Pavelić je, naime, proglašio prijenos NDH-u svih hrvatskih krajeva koje je do tada držala Italija uključivši i Istru, a državu je napokon proglašio republikom jer više nije morao računati na onog savojskog princa što ga je bio nazvao kraljem Tomislavom II. — op. pr.) mjesecima nema u Masuccijevom dnevniku zapisa koji bi bili vrijedni pozornosti glede crkvenih i političkih odnosa u Hrvatskoj. Zabilježeno je stradanje dominikanskog samostana u Maksimiru od američkog zračnog napada 22. veljače. »Osam otaca (svećenika) i jedan brat (laik) izgubili su život pod ruševinama.« Iz bilješke 8. travnja saznajemo da Masucci već toliko zna hrvatski da može na tom jeziku i ispovijedati. 11. travnja zabilježeno je da je nadbiskupov tajnik dr. Lacković priopćio kako Kozaci u službi Nijemaca žele zaposjeti nedavno otvoreni samostan karmelićanki u Brezovici.

● Molite se za nas grešnike

»Židovsko pitanje« nije još dokrajalo bilo riješeno jer 21. travnja Masucci bilježi da su mu ljudi iz međovitih židovsko-kršćanskih brakova došli moljeći ga neka se zauzme da Židovi iz tih brakova ne budu poslani u koncligor, a pročulo se da bi se to za koji dan imalo dogoditi. 22. travnja Marcone i Masucci pred podne su pohodili Pavelića, ali nije zabilježeno o čemu su razgovarali. Istog dana Masucci na primanju kod madžarskog poslanika razgovarao s ministrom Artukovićem, koji mu na rastanku veli: »Molite se za nas grešnike!« Popodne neimenovana mlada Hrvatica dolazi moliti Masucciju da se zauzme za njezina zaručnika koji je затvoren u tamnici na Savskoj cesti. 30. travnja Masucci se susreo na ulici s dvojicom talijanskih vojnika koji su bili u njemačkim odorama. »Jedna gospoda, videći me s tim jednicima u njemačkoj uniformi, mrmlja kroz zube na hrvatskom jeziku: 'Sramota je da se i tajnik od Svetе Stolice druži s ovim Hunima'.« Masucci primjećuje: »Sada je svima dosla Nijemaca.« I dodaje: »Saznajem da su područja oko Varaždina zaposjeli partizani.« 2. svibnja nalazimo bilješku: »Postoji bojazan da će saveznici skoro izvršiti iskrcavanje u Splitu i Zadru.« Budući da tajnik ne navodi odakle mu taj podatak, možemo

samo nagadati da to nije bila samo ulična glasina, nego da se tih dana u ozbiljnim diplomatskim krovima s time računalo. 15. svibnja: »Saznao sam da je u obiteljima mješovitih brakova zaplijenjeno 200 radio-aparata.«

● Partizani nadomak Zagreba

Tek 1. lipnja nalazimo nešto o ovdašnjim ratnim izbijanjima: »Posjetilo me je nekoliko talijanskih vojnika. Odredeni su za popravljanje tračnica koje dan za danom razaraju partizani.« Onda 6. lipnja važna vijest o ratu u Europi: »U 8.30 sati radio objavljuje da su Angloamerikanici rano jutros počeli

Masucci za radnim stolom

toliko očekivanu invaziju! Iskricali su se u sjevernoj Francuskoj (a ne u Splitu ili Zadru) kako je nedavno Masucci bio čuo i kako su, zajelo, u Zagrebu mnogi prijateljivali — op. pr.).

Slijede za ono doba redovite a zapravo znakovite bilješke. 12. lipnja: »Saznao sam od udovice Hočević iz Trsta da je njezin muž, pukovnik, (za koga je Masucci dan prije molio pomilovanje op. pr.) strijeljan jučer u 5 sati ujutro.« 13. lipnja: »Saznajem da je Nada Schwarz, koja je bila u tamnici na Savskoj cesti, oslobođena poslije mog razgovora s poglavnikom suprugom.« Iz bilješke 20. lipnja saznajemo da je ta Židovka otprije bila bez nogu. Bit će da su joj se stoga ipak smilovali. 8. srpnja jedna je barunica iz Varaždina uhapšena u svom dvoru i odvedena u Zagreb jer je dala radioprijemnik partizanima.«

U međuvremenu Masucci nije gotovo ništa bilježio o borbama između oružanih snaga NDH i partizana, tako da bilješka od 22. srpnja djeluje kao iznenadenje:

»Tutnjava topništva protiv partizana koji se nalaze nekoliko kilometara od Savskog mosta.«

● Odličje i iluzije

Onda opet nalazimo važne bilješke: 2. kolovoza

Marcone i Masucci primili su poziv da Pavelić želi s njima razgovarati. Sutra dan je bilješka vrijedila pozornijeg čitanja.

3. kolovoza

»U 12.30 sati pošli smo poglavniku dr. Antu Paveliću. Sa zakašnjnjem od jedne ili dvije minute ušao je u dvoranu gdje su ga čekali u društvu generala Prebega i šefa ceremonijala, koji je nosio krunu s malim znakom križa.

»Preuzvišeni, rekao je on, 'danas su točno tri godine kako ste došli u Hrvatsku vršeći plementno poslanje koje vam je povjerila Sveti Stolica. Ja i moja vlada vrlo smo vam zahvalni na svemu što ste

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppea Masuccija, tajnika izaslanstva Svetе Stolice kod hrvatskog epi-skopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(5)

mačka bila pobijedena. Upitao me je za moje mišljenje kako će završiti sukob. 'Ali molim vas', dodao je, 'da mi kažete svoje mišljenje kao don Giuseppe a ne kao diplomat. Općenito je, naime, poznato da ste, da vam iskreno kažem, izvanredno istinoljubivi i lojalni i bilo bi mi draga čuti vaše mišljenje o ovom ratu.'

Odgovorio sam da mi izgleda kako će rat biti dovršen svršetkom prosinca ove godine ili možda nešto kasnije.

A svršetak? — upitao je, 'što mislite o tome?'

Odgovorio sam da će po mom mišljenju Njemačka biti poražena i obrazloženo sam to dokazima koje sam smatrao uvjerljivima.

Poglavnik je odgovorio da Njemačka nikad neće izgubiti rat jer da sprema raznu strahovitu oružja. 'Rat', rekao je, 'bit će dovršen za dvije godine njemačkom pobjedom, a od Engleske u svakom slučaju neće ostati ni kamena na kamenu.'«

No, 7. kolovoza vatikanski diplomati pohađaju ministra oružanih snaga i proteta Vokića. On im je govorio o položaju i rekao da dolaze još gori dan.

● Grozničava borba za živote osuđenih

Vrativši se 13. kolovoza u Zagreb nakon pohoda Varaždinu i Vinici, Masucci bilježi:

»Prva vijest koju sam čuo bila je: potrebno je krenuti na posao jer 'ma 14 na smrt osuđenih.'

Vratio sam se u zagrebačku dolinu suza.«

Slijede uzbudljivi datumi.

14. kolovoza

»Od rana jutra ljudi svih društvenih položaja dolaze k nama moliti za četvrtne storicu koji su osuđeni na smrt zbog suradnje s partizanima. Bilo je oko 11 sati kad nas je general Prebeg obavijestio da će nas poglavnik primiti u 11.30. Zajedno s preuzvremenim nadbiskupom Stepincom molili smo pomilovanje za te jedne ljudi koji su pokazali da su pravili praktični katolici. Isposjedili su se i pričestili. Zatim su se svih zajedno zavjetovali da će podići mramorni oltar Djevice Marije ako im spasi živote. Pismo koje su potpisali i poslali nam svi tij na smrt osuđeni bilo je zaista dirljivo. Poglavnik je očeviđeno sklon pomilovati barem nekoliko njih. Nadajmo se da će Gospodin dirnuti i jegovovo srce!«

(Nastavlja se)

ISPRAVAK

(U prošlom broju u drugom stupcu iznad 26. rečka odnosno koj počinje riječima »Na Antonovo, 13. lipnja«, tehničkom greškom izostala je naznaka godine: 1943.

Terapija ili susret s osobnim Bogom

U četvrtak 14. prosinca iz Vatikana je službeno objavljeno pismo Kongregacije za nauk vjere katoličkim biskupima o kršćanskoj meditaciji. Pismo, s nadnevnikom 16. listopada 1989., blagdano sv. Terezije Avilske naučiteljice Crkve, potpisao je predsjednik Kongregacije, kardinal Joseph Ratzinger, a objavljeno je s Papinim odobrenjem.

Zanimanje što su ga neki oblici meditacije, vezani uz neke istočne religije i njihov posebni način molitve potaknuli ovih posljednjih godina, pa i među kršćanima, nezanemariv je znak — kaže se u pismu — potrebe za duhovnom sabranošću i za dubokim dedirom s misterijem Boga. Ali, pred tom pojmom, na različnim se stranama osjetila potreba za sigurnim kriterijima na doktrinalnoj i pastoralnoj razini, koji će omogućiti odgoj na molitvu u raznim njezinim oblicima, ostajući pritom u svjetlu istine objavljene u Isusu Kristu i tumačene autentičnom tradicijom Crkve. Nakana je pisma odgovoritoj toj potrebi kako u različitim krajevnim Crkvama raznolikost oblikâ molitve, uključujući i nove oblike, ne bi dovodila do toga da se smetne s uma osobna i zajedništvena narav kršćanske molitve. Pismo je upravljeno poglavito biskupima, za njihovu pastoralnu skrb u Crkvama koje su im povjerene, kako bi sav puk Božji — svećenici, redovnici, laici — bio pozivan da se s obnovljenjem žarom molli Bogu Ocu u Duhu Isusa Krista, Gospodina našega.

Problem molitve danas reka je kardinal Ratzinger prikazujući novi dokument, jest problem stanovita obezličenja molitve, širenje stanovite neosobne religioznosti, bez konkretnog fiziognomije, gubitka osobnog dijaloga sa živim Bogom: širi se neki nejasni spiritualizam, koji ima i terapeutsku funkciju, ali ne vodi do dođira s osobnim Bogom. Kardinal Ratzinger drži da je upravo sada prikidan čas za objavu takva dokumenta budući da se širenje zanimanja za molitvu danas zapaja ne samo u kršćanskom svijetu nego i u krajevinama dugotrajnih marksističkih sustava.

Pater Jesus Cervera Castellano, savjetnik Kongregacije za nauku vjere, smatra da novi dokument može pomoći i onima koji nastoje spojiti istočne metode meditacije s kršćanskom molitvom, i onima koji mnoge mole skupno, ali su možda izgubili smisao za osobnu molitvu, duboku, tihu, kada napornu, i mladima koji idu u opatijske i samostane na molitvu, traže samoču i molitvu, ali se do prave kršćanske molitve teško uspijevaju dovinuti, te molitvenim skupinama koje meditiraju biblijske tekstove ali i one teško dospijevaju do osobne molitve,

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

16. kolovoza (1944.)

„Sire se prve glasine o procesu protiv pedesetčetvorice (ovdje se pojavljuje novi broj bez objašnjenja te se ne zna je li to druga skupina osuđenih, je li povratanje već spomenute skupine ili tiskarska pogreška — op. pr.). Neki kažu da će biti strijeljana samo trojica a ostali pak govore sasvim drugačije.

Na naš se telefon doslovce juriša. Svaki trenutak nova molba. Sveta Stolica mora se zauzeti za tolike koji bi trebali biti strijeljani.

Cijelo hrvatsko stanovništvo upire u nas oči i nestripljivo traži amnestiju.

Jučer su se bezbrojni starci, žene i djeca skupili na Zrinjevcu zahtijevajući glasno amnestiju. Posredovalo je redarstvo.

Telefonirao sam generalu Prebegu i kazao mu da bi nas poglavnik trebao ponovno primiti. Odgovorio je da je on veoma zaposlen i ne može. Uporno sam to tražio kao veoma potrebno i hitno, jer eholokupno pučanstvo zahtijeva naš zagovor i pomilovanje. Odgovorio mi je da čekam, da će učiniti sve što može. Zaista, general Prebeg me je nakon pola sata izvestio da ćemo biti primljeni u 12.45.

Izgleda da naše posredovanje nije uspjelo. Poglavnik želi da četvorica ili petorica podmesu smrtnu kaznu. Rodbina osuđenih, razumije se, nastavlja tražiti naš zagovor...“

19. kolovoza

„Majke i žene osuđenih i dalje dolaze zabrinuto pitači za novosti. Činim sve što mogu da ih utješim, da u njih ulijem pouzdanje u Boga koji suzama tolikih nevinih bića želi dirnuti srca odgovornih otvrdašu u tolikom uzaludnim klanjem — kao u ono davno doba sreće faraonovo.“

»Danas će biti potpisana osuda«

21. kolovoza

„Novi razlog za uzbunu u korist na smrt osuđenih nevoljnika. Drugi telefonski poziv generalu Prebegu da bi se u ime Crkve preporučilo poglavniku da bude milosrdan... ako jednoga dana želi naći milosrde apud homines et apud Deum (pred ljudima i pred Bogom). Susti odgovor koji je glasio: 'Danas će biti potpisana osuda' pao je na moje srce kao mračna, zločubna, ledena slutnja.“

I zaista, koji sat zatim došle su majke, žene i dječaci da uz očajničke jecaje mole milost za svoje najmilije od kojih je pomilovan samo jedan!

Dvaput smo zajedno s nadbiskupom išli poglavaru države moliti ga da podijeli opće pomilovanje...

Jer cijeli je hrvatski narod očekivao taj čin milosrda i razumijevanja... Damašnja okrutna odluka sve je razočarala... O, nade zemlje, vi svršavate u grobu! Očajne obitelji još su u našem dvorištu... još zalkinju... još plaću... još se nadaju... ali uzalud!

U 11.45 sati posljednji put očajnički pokušavamo isposlovati milost za kandidate smrti. Telefonirali smo poglavnikovoj supruzi... ali uzalud.

Navečer je ipak još jednom pokušano. Telefonirali smo u doba večere kod nadbiskupa njemačkom generalu Glaiseu von Horstenau i njegovu pobočniku.“

22. kolovoza

„U 5.30 sati poslije u najvećoj mjeri uspješnih i uzbudljivih priprema (ovdje nam iz prijevoda nije moguće rekonstruirati izvornik da bismo shvatili što je pišao htio reći — op. pr.). Iz-

brali smrt nego da se predaju svojim neprijateljima, jer da su to neprijatelji onih koje je sâm Papa nazvao predzidem kršćanstva.“

● Borbe sve bliže Zagrebu

„Bilješke idućih dana ma-horn se odnose na različne susrete sa znancima. 24. kolovoza zabilježena je kapitulacija Rumunjske, 27. kolovoza da je i Bugarska tražila primirje. 1. rujna Masucci bilježi da su ministar oružanih snaga Vokić i ministar vanjskih poslova Lorković razriješeni dužnosti. 5. rujna eksplodirala je bomba u hotelu Esplanade što su ga za svoje potrebe uzeli Nijemci. 9. rujna stižu vijesti da su Rusi već u Beogradu. 12. rujna »opet uzbuna zbog mješovitih brakova«, što znači da je u Zagrebu još bilo na slobodi Židova u takvim brakovima. Istog dana Masucci bi-

Massucci s nadbiskupom Stepincom na gradilištu samostana karmelićanki u Brezovici

vršena je osuda nad desetoricom na smrt osuđenih. Kapelan koji im je pružao duhovnu pomoć rekao je da su posljednji trenuci njihova života bili izvanredno potresni. Nakon što su svakom oprostili i od svakoga zamolili oproštenje, oženjeni su skinuli svoje vjenčane prstene i predali ih svećeniku zamolivši ga neka ih izruči njihovim ženama i neka ih tjesi.

Razgovarao sam sa šefom redarstva (bio je to Erich Lisak, ustaški pukovnik i tadašnji glavni ravnatelj za javni red i sigurnost — op. pr.) i predbacio mu njihov postupak. Odgovorio je da je sve što sam rekao pretjerivanje. 'I poglavnik to kaže', rekao sam, 'ali sam Neron (tako Masucci naziva Didu Kvaternika — op. pr.) vaš prethodnik, priznao mi je, kad je izgubio poglavnikovu milost, da nikad ni koraka nije poduzeo bez poglavarovog znanja.'

Završio sam izrazivši želju da bi Gospodin durnuo njegovo srce. I rekao sam da nije daleko vrijeme kad će se morati zauzimati za one koji su sada na vlasti. Odgovorio je da bi svi oni, ako bi to bilo potrebno za dobro Hrvatske, radije iz-

lježi: »Obaviješteni smo da je došlo do borbe između partizana i ustaša u blizini nadbiskupove vile« (zaci-jelo kod Brezovice — op. pr.). 22. rujna Masucci saznaće da su Banjaluku zaposjeli partizani. 14. listopada na-lazimo bilješku o »čestim barbama partizana i vojnika NDH, racijsko negdje sa svim blizu jer Masucci drugog dana bilježi da je borba trajala do 4 sata ujutro.

16. listopada Masucci je zabilježio susret s pukovnikom Erichom Liskom, koga je pošao moliti za neka pomilovanja. »Bio je vrlo sušteljiv, ali me je duboko potresao izvanredni mir kojim je govorio o brojnim vješanjima koja je morao odrediti za one koji se bore da unište hrvatsku državu.«

18. listopada je blizu Svetog uništen teretni vlak koji je bježao iz Beograda s vojskom i streljivom. Poginulo je oko stotinu njemačkih vojnika i oko 70 građana. Oštećene su mnoge kuće i kapucinski samostan. Nadbiskup Stepinac odmah je pošao onamo tješiti pučanstvo. 21. listopada došli su neki seljaci iz obližnjih sela moliti zagovor za svoje rođake kojima je prijetila smrtna osuda. 25. listopada

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppea Masuccija, tajnika izaslanstva Svete Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(6)

Masucci saznaće da su pretodne noći petnaestak kilometara od Zagreba partizani »opskrbljeni najsuvremenijim automatskim oružjem« napali četiri domobranske pukovnije od kojih su preživjela samo sedamnaestorica vojnika.

2. studenoga

»Jedan vojni kapelan opisao mi je okrutna mučenja kojima su podvrgnuti osuđeni na smrt. U novinama piše da su komunisti a zapravo su uzorni kršćani. Nedavno je deset na smrt osuđenih osoba prije nego što su se popeli u sudobna kola plačući kazale: 'Dopustite da molimo svetu krunicu za one koji su nas osudili.'

Razgovarao sam s nadbiskupom Stepincom koji je vrlo optimističan. Nada se da dolaze bolja vremena i da Hrvatska neće pasti pod komunizam.«

4. studenoga

»Imao sam dug i neobično zanimljiv razgovor s nadbiskupom Stepincom. Raspravili smo u pojedino-stima sadašnji položaj i blisku budućnost. Govorili smo o ratu kojeg je svršetak, Bogu hvala, sve bliži i o svemu što je Hitler učinio na štetu Crkve i čovječanstva, a osobito na štetu Židova. Nadbiskup je iskreno izražavao svoje mišljenje.

U 13 sati otišao poglavniku. U 18.15 sati opet sam pošao nadbiskupu Stepincu koji je rekao da poglavnik čvrsto vjeruje u pobjedu Njemačke jer da ona ima novo oružje. Molio je poglavnika da režim koliko može bude blag, a poglavnik mu je odgovorio nek ne bude u brizi da će on držati na pameti njegove preporuke.«

Idućeg dana nalazimo bilješku da je poglavnikova obitelj već pobegla u Njemačku. 6. studenoga Masucci bilježi da su na Savu ranjene dvije osobe od straži puščane valje koju su otvorili »saveznici«. Nije razvidno da li je riječ o paljbi iz savezničkih aviona ili Masucci tako već naziva i partizane. 8. studenoga Erich Lisak uvjera Masucciju da osobno »nema ništa protiv Židova i pravoslavnih«. 10. studenoga Lisak javlja Masucciju da su oslobodeni neki za koje se on zauzimao. 13. studenoga general Perčević javlja da su na zagovor predstavnika Svete Stolice pomilovana trojica od devetorice na smrt osuđenih.

(Nastavlja se)

Protuslovje iz Ukrajine

(Nastavak sa str. 1)

dučno nijeća navodna nasilna djela grkokatoličkih vjernika u Ukrajini. »Provjeravali smo, ali nema nikakvih dokaza da je došlo do bilo kakva nasilja od strane ukrajinskih katolika« — izjavio je Dačko. Došlo je do sukoba oko katedrale u Ivano-Frankovsku, koja je »uvijek bila grkokatolička a oduzeta je bila grkokatoličina samo u Staljinovo doba«. »Naši vjernici — nastavio je Dačko — zahtijevaju samo jedno: oni žele katedralu, koju smatraju svojom, zadržati.« Rusko-pravoslavni episkop Makarij to izbjegava odnosno želi spriječiti svojim štrajkom gladi.

Prema Dačkovim riječima Moskovski patrijarhat kao da želi »pobuditi dojam da mi želimo nasiljem ponovno steti crkvene zgrade«. No to nije istina. S druge strane premda Ruska pravoslavna Crkva šuti o više od 40-godišnjem progonu grkokatolika, »naši su biskupi uvijek pozivali da se ne posijeza za nasiljem«. I kardinal Ljubacivski zauzeo se da se »taj teški problem obiju Crkava riješi na miran način«. »No da ljudi žele ponovno imati svoje crkve, to mi znamo, ali pravoslavni ne žele uvažiti tu činjenicu« — rekao je Dačko. Rusko-pravoslavnoj Crkvi, nastavio je Dačko »vrlo je teško priznati pogrešku iz prošlosti i popraviti je«. To je za tu Crkvu »vrlo neugodna stvar«. No, premda on razumije zabrinutost i nelagodnost Ruske pravoslavne Crkve, činjenica je »da te crkvene zgrade pravno pripadaju grkokatolicima«, rekao je Dačko.

Prema podacima Dačka sada se »u rukama grkokatolika« u Ukrajini nalazi više od 300 crkvi, a više od 600 grkokatoličkih zajednica (župa) predalo je državnim vlastima zahtjev za registriranje tj. službeno državno priznanje. Predstavnik kardinala Lubačivskog istaknuo je da u rješavanje toga spora nije »poželjno uključivanje policije«. Iz gradonačelnik izjavio da »on vidi sasvim jasno, da su većina stanovnika njegova grada grkokatolici i Lavova je poznato da je da će on jamčiti prava tim vjernicima«. Kako je Kathpress saznala iz izvora Ruske pravoslavne Crkve u Beču dosad je u Lavovu od 18 crkvi, kojima su upravljali pravoslavni, već 15 prešlo u ruke grkokatolika.

Od subote 13 do srijede 17. siječnja održat će se u Moskvi pregovori između vrlo visoke delegacije Svetе stolice na čelu s umirovljenim predsjednikom Papinskog vijeća za jedinstvo kršćana kardinalom Jojhannesom Willebrandsom i njegovim nasljednikom nadbiskupom Edwardom Cassidyjem, i delegacije Ruske pravoslavne Crkve na čelu s novim »ministrom vanjskih poslova« mitropolitom Kirilom, arhiepiskopom Smolenska. Od tog susreta očekuje se »ponovno uspostavljanje povjerenja i ujamnog poštovanja među katolicima i pravoslavnim vjernicima u Ukrajini«.

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

15. studenoga

»Imao sam dug razgovor sa šefom redarstva i opet mu preporučio da ima smilovanja sa svojim bližnjima, osobito s onima koji trpe i koji su progoljeni. Bog pravedan sudac sve vidi i postupat će s nama onako kako smo mi postupali sa svojim bližnjima...«

● »Već s' e prolili previše krvi!«

23. studenoga

»U 11.30 sati jedna ugledna obitelj došla je moliti zaštitu za svog utamničenog oca. Nakon nekoliko minuta čekanja na telefonu čuo sam glas šefa redarstva. Upitao sam ga hoće li se i na mene primjenjivati najnovija zabrana bilo kakva zauzimanja za nekoga. Odgovor je za mene bio pozitivan. Zahvalio sam mu i odmah se propitao za sudbinu onih nesretnika za koje sam već kod njega bio zauzeo. Odgovorio mi je da se Gregori, koji je prema redarstvenim podacima komunist, nalazi u zatvoru... Propitao sam se za ostale. Ponovio sam da će samo onaj koji je milosrdan prema svojoj nesretnoj braći naći milost, kod nebeskog Oca.

Zatim sam nastavio izravno:

»Ali što je zapravo vaša prava namjera? Namjeravate li uhititi čitav svijet? Već ste prolili previše krvi... Država se ne može dugo održati na takvim temeljima. Promijenite svoje metode! Budite umjereniji!«

Odgovorio je da su bolješevici pred vratima... Tada je vrlo slatko zaključio da ja uvijek smijem posredovati, da će oni moj glas uvijek slušati. Hrvatska je (reče Dido, op. pr.) katolička i želi takvom ostati. Upitao sam ga da li je doista dobar katolik, je li izvršio svoju uskršnju dužnost, ide li na misu? Na sve je potvrđeno odgovorio i reče da se time ponosi.

Narokon je obećao uskoro pustiti na slobodu kipara Viktora Bernfesta. Pustit će ga da bi me zadovoljio, premda su negove ideje sasvim komunističke. Pustit će i profesora Hoiana, kojeg je obitelj prisustvivala ovom telefonskom razgovoru. Bili su začuden i libili su mi ruke jecajući.«

(Priredivač madridskog izdanja Marijan Mikac primjećuje da je taj kipar nakon svibnja 1945. »izvršio teror u Petrinji i okolici i ima na duši mnogo hrvatskih života«. Mikac se inače trudi upozoriti da su mnogi od onih za koje se Masucci zauzimao kod ustaških vlasti bili djelatni suradnici partizana i da poslje nisu uzvraćali milosrdem — op. pr.).

31. prosinca

»Godina 1944. izdiše u bujici suza i krvi. Pedeset talaca obješeno je poslije umorstva jednog njemačkog generala.

1945.

Početkom godine bilješke su uglavnom osobne. Na primanju kod poglavnika 7. veljače Masucci je ponovno molio Lisaka za više utamničenih. 20. veljače pokušao je na zagrabčkom kolodvoru pronaći vlak za koji je čuo da iz Jasenovca vozi u Njemačku Židove i druge logoraše. Zakasnio je. 25. ožujka za ručkom kod poglavnika u vili Rebar Masucci se tako držao da mu je Pavelić zaviknuo: »Don Giuseppe, hoćete li mi učiniti uslugu i biti dobre volje? Uvjek se naime ljudite na mene i ostale i

drugi budu milosrdni s njim kad se položaj promjeni. (Iz konteksta se vidi da je to pismo preko Massuccija uputio Paveliću netko odgovorniji iz Vatikana, nastojeći da ustaše na povlačenju ne pobiju sve koje su još držali u logorima i zatvorima te su ih mogli pobiti. (Iz konteksta se također naslućuje ponuda da to milosrdje Paveliću i njegovima može biti uskoro uzvraćeno u granama mogućnosti onih koji su mu tako pisali. Vjerojatno bi nam sve bilo jasno da je Masucci u svoj osobni dnevnik smio zablijediti nešto od onoga što je tih danas šifrirano slao u Vatikan i odande primao — op. pr.)

»Raspravlja sam s njim o načinima kako bi se postigao sporazum s Englezima, pozavši ih da dođu u Zagreb i tako spriječe komunističku okupaciju. Zamolio sam ga da pusti na slobodu političke zatvorenicke, Židove i Srbe. Ostao sam s poglavnikom do 21.15.«

Ovdje se očito ne može prikrivati da je Masucci kao vjernik i kao crkveni diplomat — premda se trajno protivio ustaškim postupcima — želio da u Hrvatskoj ne zavlada komunizam.

Za njega kao i za Svetu Stolicu, za nadbiskupa Stepinca i za gotovo sve bolje informirane vjernike komunizam je bio poznat jedino u liku ateistički borbenog staljinizma s čistkama i Gulagom. Zauzetiji katolici znali su u ono doba o Sovjetskom Savezu istinu koju su vodeći komunisti, ukoliko su je znali, krili od širih slojeva partijskog članstva. U tom kontekstu događa se i Massuccijev pokušaj brzog pozivanja zapadnih saveznika na hrvatsko područje, što mu pak njegov neposredni poglavavar opat Marcone, kao iškusniji, dalekovidniji i mnogo bolje informiran, neće dopustiti.

prosvjedujete.« Masucci mu je odgovorio: »Kako bih mogao biti drukčiji kad me vi koji ste glavni od odgovornih dovodite u takvo stanje!« 17. travnja jedan je poštanski službenik došao isključiti telefon u Massuccijevu ured. Massucci je prosvjedovao. 23. travnja došao je k njemu general Luburić, a on mu je preporučio »da bude manje okrutan«.

Slijedi prijelomni svibanj g. 1945.

2. svibnja

»Veoma zaposlen dan! Sifre su dovršene! Kišovito vrijeme. Do ponoći smo razgovarali s nadbiskupom Stepincom. Vjerojatno putuje u Rim. Sutra će se sve odlučiti s poglavnikom.«

● Pregovaranje s Pavelićem

3. svibnja

»U 12 sati pohodio me je šef redarstva. Telefonski je zapovjedio puštanje na slobodu raznih uhićenih za koje sam se zauzeo.«

»U 20 sati sam otisao poglavniku i izručio mu pismo u kome je zamoljen da bude milosrdan ako želi da

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppea Massuccija, tajnika izaslanstva Svetе Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(7)

por. Opremio sam sve za svoj polazak.

U 12.30 telefonirao mi je general Kren da će doći po mene i odvesti me na uletište... Otac opat je iznenada promijenio svoje mišljenje i zabranio mi otići. S uletišta su uporno tražili da bezuvjetno idem... Opet sam ocu opatu predložio da mi dopusti otići... ali uzalud! Sic volet, sic iubet!!!« (Tako hoće! tako određuje!).

6. svibnja

»Veliko neobično izbuđenje u gradu! Odasvud automobili, kamioni, motorkotači, kola. Upravo nevjerojatno! Svi bježe! U 16 sati otisao je poglavnik s vladom. (Massucci se čudi; očito mu još jučer pred podne Pavelić nije obznanio svoju odluku da bježi. Zar se i on nadoe da bi Massuccijev let do zapadnih saveznika mogao promijeniti sudbinu u tijeku jednog dana? Iz raznih objavljenih zabilježbi istaknutijih ustaša poznato je da je Pavelić do posljednjeg časa krio što namjejava — op. pr.). Pobjegao je i sarajevski nadbiskup dr. Šarić.«

7. svibnja

»Mnogi dolaze tražiti sati i... utjehu.«

U 18 sati otisao sam po glavaru grada Kumičića (starac Kumičić je, bilježi prevodilac Mikec, kao nepolitički predstavnik građanstva trebao biti neki poglavavar grada u međuvlaštu između ustaškog odslaska i partizanskog dolaška te je trebao izvršiti predaju grada — op. pr.), s kojim sam pohodio njemačkog generala da mu predložim predaju Zagreba bez borbe. Bio sam spreman odnijeti tu vijest jugoslavenskim četama koje se nalaze dvadesetak kilometara od Zagreba.«

Važno je uočiti da Massucci, zacijelo nakon razgovora s Marconeom, koji mu je zabranio let na Zapad, u partizanima koji dolaze ne vidi više naprosto komuniste, nego jugoslavenske saveznike zapadnih velesila. Jednako dosljedan diplomatskoj kršćanskoj savjeti spremam je biti posrednik i na toj strani samo da se izbjegnu veće žrtve pučanstva.

(Natavlja se)

»Bolje
mrtav nego
pod ovim
režimom«

Nakon vijesti o demonstracijama i njihovoj represiji u Albaniji, poglavito u Skadru, uredništvo talijanskih programa Vatikanskog radija zapitalo je Dijona Djonmarkaja iz uredništva albanskih programa istog radija za njegovo mišljenje o tome koliko albanski režim, posljednji stalinistički režim u Evropi, još može trajati. Odgovarajući na to pitanje, 11. siječnja, Dijon Djonmarkaj, koji živi izvan domovine već tridesetak godina, odgovorio je: »Mislim da taj režim ne bi imao još dugo trajati, jer narod je već umoran. Toliko umoran da veli: bolje mrtav nego pod ovim režimom.« Na pitanje imaju li izravnih vijesti o studentskim demonstracijama u Skadru, odgovorio je: »Da, imamo i izravnih vijesti, koje potvrđuju ono što kažu obavijesna sredstva. U Skadru je čak opsadno stanje. Sva ta uklanjanja ljudi (očito misli reči: ubojstva — op. ur. GK) zbijaju se potajice. A sam narod, sama mladež hoće slobodu, pa i uz žrtvu i mučeništvo svoga života.« Koliko u Albaniji mogu utjecati inozemne vijesti o velikim promjenama na europskom Istoku? »Veoma mnogo«, odgovorio je Dijon Djonmarkaj, osobito vijesti s radija, televizija je veoma ograničena, a mogu je i smetati. Ali radio prodire u Albaniju, uz veliko nezadovoljstvo režimskog osoblja. Radio prodire svagdje, svaki Albanac ima mali radio-aparat.« Dalje je kazao da Albanaca političkih prognanika ima u inozemstvu oko 100.000, »a to je velik postotak za tri milijuna pučanstva, dapače to je jedan od najviših postotaka među svim zemljama europskog Istoka; politički su organizirani, dali su što su mogli, a sad su spremni pribinjeti za oslobođenje Albanije, »ali svakako«, završio je Dijon Djonmarkaj, »Albaniju će oslobiti sam narod koji u njoj živi.«

SALVADOR
Pukovnik
naredio atentat
na isusovce

Devet vojnih osoba izvedeno je — javljaju novinske agencije 17. siječnja — pred civilni sud u San Salvadoru, pod optužbom za ubojstvo šestorice isusovaca sa Srednjoameričkog sveučilišta i dviju radnika istog sveučilišta. Glavni je optuženi pukovnik Guillermo Bernaldez, ravnatelj salvadorske vojne škole. On je optužen da je naredio ta ubojstva. Svi optuženi niječu optužbu. Deseti optuženi, također vojnik, još nije pronađen. To je prvi put u povijesti Salvadora da jedan civilni sud sudi vojnicima. U istrazi svjedočili su očevici ubojstva.

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

● General Laburić
promijenio je
mišljenje

8. svibnja

»U 12 sati pošli smo s nadbiskupom Stepinicom njemačkom generalu načinjenu ga da preda grad ne pružajući otpor. Poslije velikih poteškoća u 13 sati general se uvjerio da je naš savjet razborit te je popustio.«

Ali mnogo mi je teže bilo odvratiti generala Luburića od njegove ludačke namjere da pruži otpor do posljednjeg čovjeka. On je bio postavio eksploziv ispod glavnih zgrada da ih razori prije ulaska titovača. Ljutito me uvjeravao da će se vratiti makar budući morao otići ali da će Tita morati sebi krčiti put kroz gomile ruševina. Kad su sve moje molbe i preporuke bile uzaludne, poslužio sam se ovim lukavstvom:

»Generale, vi kažete da ćete se bezuvjetno vratiti. Vrlo dobro! Ako dignete u zrak dio grad, u što ćete se vratiti? Zar u gomile ruševina? Nije li razboritije ostaviti grad nedirnutim pa ga, kad se s Božjom pomoću vratite, nađete u najboljem stanju?«

Luburić je taj dokaz prihvatio i promijenio mišljenje...«

Vrijedi spomenuti da je u madridskom izdanju Masuccijeva dnevnika sam Luburić, koji je tada još bio živ, napisao prilog ne nječući sve ovo. Istačje da je on sam ipak ostao u zemlji do 1947. a da će povijest jednom moći prosuditi jesu li gledje mirne predaje Zagreba imali pravo on ili Masucci.

● Nepoznata
primopredaja
grada Zagreba

Tu pisac dnevnika istog datuma prelazi na svoj doživljaj ulaska partizana u Zagreb:

»Pred nadbiskupovim vratima su poglavari grada (već spomenuti Kumičić — op. pr.) i pisac ovih redaka očekivali prve partizanske odrede. Kad se kao daleka jeka začulo sviranje sirena i automobilskih truba, primijetih da je Kumičić na smrt problijedio. Upitah ga kako mu je, a on bacivši se na koljena kroz suze šapčući promuca:

»Želim se ispovjediti i primiti posljednje odrješenje jer ta će mi gospoda čim me ugledaju kožu oguliti.« Rekavši to opet briznu u plać.

Blagoslovio sam ga i tješio da se treba uzdati u Božu, i također u partizane — jer kaže se da ni davno nije tako crn kako ga slikaju.

Ustao je bez riječi.

Točno u 13,30 sati došla su dva komesara u automobilu prekrivenom pršinom i uvelim ružama,

Prišao sam im i kazao da je grad, kako se sami mogu uvjeriti, sličan groblju. Ni jedan jedini puščani hitac, čak ni psi ne laju, prozori i balkoni zatvoreni... Stoga neka budu plemeniti i velikodušni s onima koji su se predali.

Predstavio sam im Kumičića koji se oporavio i potpuno pribrao kad je video da su ga ona dvojica koji su ga merali poznavati zagrlili kao braća. Ta dva komesara bili su zasila vrlo ljubazni sa mnom i s jednim Kumičićem...«

Koliko nam je poznato, dosad objavljeni povijesni prikazi ulaska jedinica NOB u Zagreb ne bliže taj dogadjaj. Ta povijest ne spominje da bi Kumičić kao poglavar grada simbolički predao grad partizansima bez borbe. Za samog

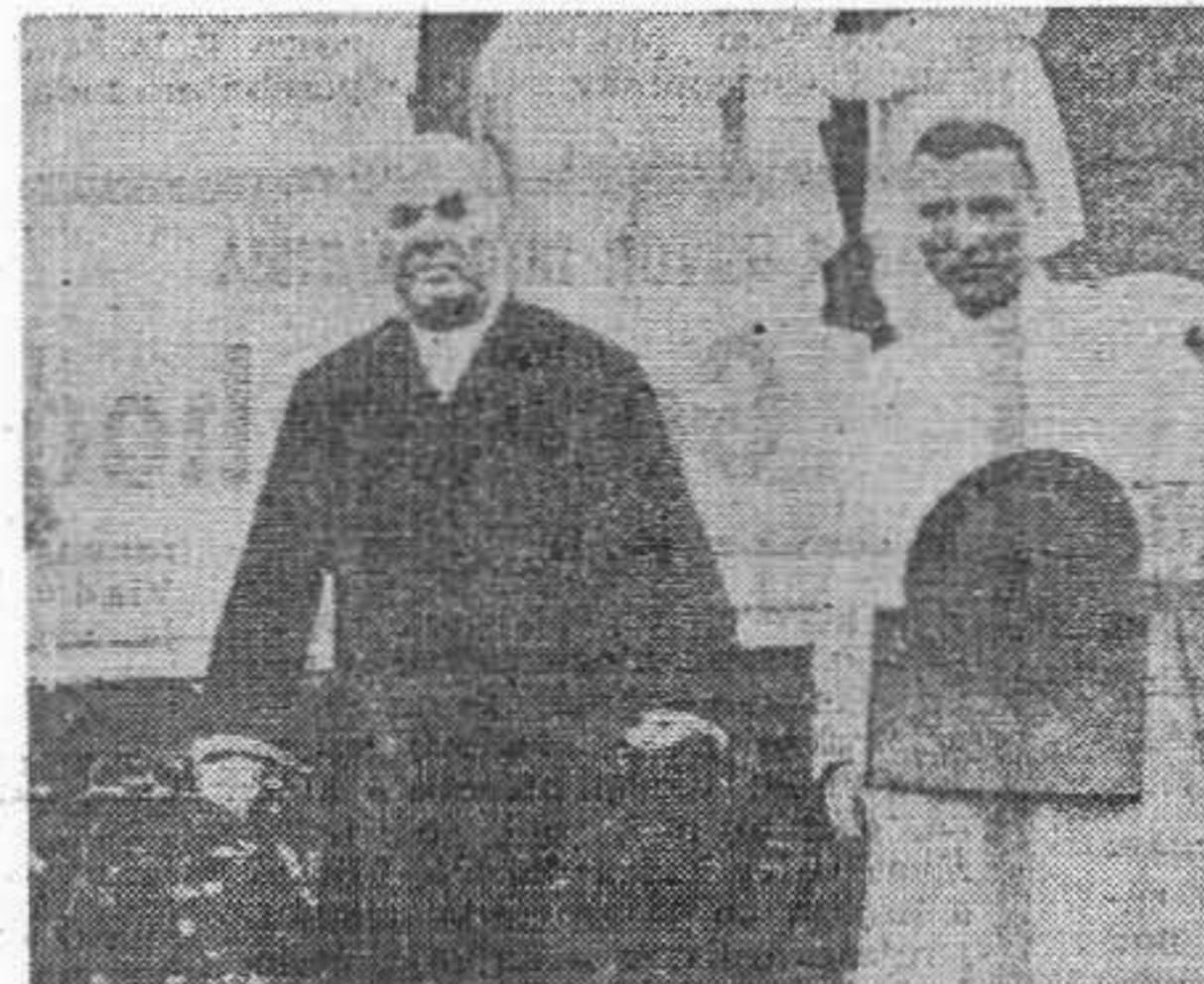
borbe, čak bez puškarinja. Za vatikanskog diplomata bio je to jedan u duhom slijedu takvih događaja u ratovima europske tradicije.

● Prvo uhičenje
nadbiskupa
Stepinca

13. svibnja

»U 8.45 sati prisustvovali smo mimohodu jugoslavenskih oružanih snaga.«

Masucci ne nabraja tko je sve s njim sudjelovao u tom dogadaju te treba pretpostaviti da su to bili samo on i Marcone. Zanimljivo je da vatikanski diplomat steže među pojedinim gostima partizanske vojne parade već sutradan nakon njihova ulaska.

Opat Marcone i njegov tajnik Masucci na hodočašću u Mariji Bistrici

pak Kumičića, a donekle i Masucci je bio te povijesni dogadjaj. Šteta što se iz njegova zapisa ne vidi da li on doista misli da su spomenuta dvojica partizana došla na Kapitol zato što su znali da ih onđe Kumičić, ili su našli slučajno. Jesu li možda bili poslati da provjere što se događa oko nadbiskupskog dvora? Zna se, nai-ma da je bilo izdano s najvišeg mjesata naredenje da partizani ušavši u Zagreb izazovu na Kapitol strku i pucnjavu u kojoj bi što neprimjetnije nadbiskup Stepinac bio uhičen ili lišen života, a izvršenje toga naloga da je spriječio Vladimir Bakarić. Tako je bar u jednom od svojih objavljenih razgovora zabilježio autor knjige, »Deca komunizma« Milomir Marić. Ne vidi se ni odakle Masucciju podatak da su ta dvojica bili komesarji. Ipak šteta što nije uspio zabilježiti njihova imena. Bilo bi zanimljivo da se koji od njih, ako su živi, javi svojim opisom događaja, odnosno da stručnjaci za povijest NOB-a istraže taj slučaj. Masucci je, nai-ma, zabilježio ono što je doživio da je makar simbolički izvršena primopredaja grada Zagreba bez

ska u Zagreb. No, događaji se nezaustavljivo razvijaju:

17. svibnja

»U 12.30 sati došli su jedan potpukovnik i dvojica u gradanskom odijelu uhičiti nadbiskupa Stepinca.«

19. svibnja

»U 10 sati pošao sam šefu kabinetu ministra unutrašnjih poslova. Toplo sam mu preporučio nadbiskupa Stepinca, koji je uvek bio velik junak neustrašiv svećenik živoga Boga. Razgovarao sam također o drugim pitanjima: našem položaju, položaju svećenstva itd.«

26. svibnja

»U 13 sati sastao sam se s bivšim župnikom sv. Marka mons. Ritigom. (Svetozar Ritig, katolički svećenik, bio je u partizanima i tada je u Zagrebu bio ministar — op. pr.)

Razgovarali smo oko pola sata. Bio je vrlo ljubazan. Rekao je da vlada nema ništa protiv Crkve, da će Crkva naprotiv uživati potpunu slobodu. Rekao je da se boji za nadbiskupa Stepinca. Izrazio je želju da nadbiskup ne prasvjeđuje i da se ne protivi novoj vladi.«

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppe Masuccija, tajnika izaslanstva Svetog Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(8)

● Naivnost mons.
Ritiga

28. svibnja

»U 10.30 sati primio nas je predsjednik vlade Bakarić. Također sam dugo raspravljao sa šefom kabineta.«

»U 21 sat je preko Radija Zagreb govoreno protiv hrvatskih biskupa i Svetog Stolice koja je, rečeno, u vijet zagovarala pobjedu sila Osvoline (Sile Osvoline bile su u II. svjetskom ratu Njemačka, Italija i Japan protiv Engleske, Francuske, SAD i SSSR koji su se zajedno nazivali saveznici — op. pr.). Nadalje je rečeno da je Katolička Crkva surađivala s fašistima, da je bila protiv vlasti naroda itd.

S obzirom da to nije bio prvi takav napad, proslijedio sam kod mons. Ritiga. Stari je Ritig pokusao rastumačiti da sve to dolazi od neuka naroda, opijena pobedom, ali da će ti napadi prestati.«

● Kakav će režim uvesti Tito?

30. svibnja

»U 15.45 sati dok sam šetajući hodnikom molio časoslov došla su dva viša časnika, jedan Englez, drugi Amerikanac. (Ni ovdje Masucci ne bilježi njihova imena, ali taj je posjet očito bio služben te bi se imena mogla naći u službenim izvješćima što ih je povjerljivo, redovito sljirano slao Svetoj Stolici — op. pr.). Imali smo dug vrlo zanimljiv razgovor na engleskom jeziku. Razgovarali smo o velikim žrtvama saveznika za pobjedu, o patnjama što ih je rat prouzročio. Složili smo se da u miru treba popraviti štete. Oni misle da Tito neće uvesti čisto komunistički režim niti primati zapovjed iz Moskve.«

Takvo mišljenje engleskog i američkog časnika temeljilo se ne samo na Jalti nego i na činjenici da je Tito tih dana još bio u dogovoru s izbjegličkim vladom Kraljevine Jugoslavije i s kraljevim imenovanjem član regenorskog vijeća koji je imao upravljati Jugoslavijom do sledećih izbora, da je u vlasti Jugoslavije visoko mjesto zauzimao predstavnički hrvatski ban i tijekom cijelog rata član izbjegličke jugoslavenske vlade dr. Ivan Subašić, da su u novoj vladi još sudjelovali i predstavnici predstavnici političkih stranaka, osobito radicevc i slovenski kršćanski socijalisti. No, tijekom narednih nekoliko mjeseci svit su ti nekomunistički suputnici nove vlasti bili uklonjeni.

(Nastavlja se)

Osvrt

Zašto Masuccijev dnevnik?

Pošto ne razumijem svršnost objavljuvanja feljtona »Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu«, odlučio sam da vam se javim sa svojim skromnim razmišljanjem. Držim da jednako razmišljaju mnogi obični i prosječni čitatelji. Jer taj Masuccijev dnevnik još je jedan od onih tekstova koji nabijaju kompleks hrvatskom narodu o njegovoj genocidnosti. Pa kud baš od »Glasa Koncila«? Da je Masucci onda bio na vlasti u Hrvatskoj, zar se ne bi branio? Ipak je tada u Hrvatskoj bio građanski rat... Paradoksalno je da su baš oni koji su zauzimanjem Crkve bili pušteni na slobodu poslije zadali teške udarce Crkvi i narodu. Ako je Masucci na svoju odgovornost i svojim utjecajem izvlačio neke komuniste iz ustaškog zatvora, nije li postao sukrivac za ono što su neki od njih poslije učinili? Ako ih je izvlačio iz čisto kršćanskog milosrđa, zar je to bilo milosrđe i prema onima kojima oni nisu milosrdem uzvratili? Mnogi su poslije rata trunuli u zatvorima, a ljudi poput Masuccija nisu za njih ni prstom makli, valjda da ne bi dobili po prstima. I napokon, tko je bio taj opat Marcone koji si je uzeo pravo zabraniti onaj let koji je na hrvatsko područje mogao dovesti barem Englez? Je li tu odlučila njegova dalekovidnost i dobra informiranost ili je možda bio član kakve massonske lože koja je krojila ovaj prostor i naše sudbine? Ako je i od nekog iz Vatikana, previše je. Odviše podsjeća na film »Misija«.

Ne želim se potpisati

Primili smo nekoliko sličnih pisama i telefonskih upozorenja. Objavljujemo pa neka čitatelji čuju i procijene.

Uredništvo

ZAGREB

Osnovana Hrvatska liga protiv siromaštva

U Zagrebu, u velikoj dvorani hotela »Interkontinental«, 24. siječnja navečer održana je osnivačka skupština Hrvatske lige protiv siromaštva (HLS). Skupštinu je otvorio predsjednik dr. Vjekoslav Hrast. Uvodno predavanje održao je rektor Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. Zvonimir Separović. Prijedlog Programskih temeljnih načela HLS izložio je prof. dr. Nedjeljko Kujundžić, a prijedlog Statuta HLS Branko Sabljak. U iznošenju priloga na predložene tekstove sudjelovalo je više naznačnih. Nakon širokih rasprava prihvaćena su programski temeljni načeli i Statut, te su izabrani organi upravljanja. Novo osnovana liga razvijat će svestranu djelatnost, otvarajući nove i povezujući brojne postojeće inicijative za pomoć siromašnjima.

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

● Kojim jezikom govoriti Tito?

3. lipnja (1945.)

»U 10.15 sati odlučni i južni nadbiskup Stepinac vratio se slobodan u svoj dvor, koji je bio prisiljen napustiti 17. svibnja.

Obaviješteni smo da će nas maršal Tito primiti danas u 12 sati.

U 11.45 sati pošli smo iz dvora na Kaptolu da se u 11.50 nademo s predsjednikom vlade Bakarićem, s kojim smo produžili do vile maršala Tita. On nas je došao osobno pozdraviti točno u podne, bez onog strogo utvrđenog načina ophodenja kojim se obično ističu poglavari država. Nosio je maršalsku uniformu. Osrednje je visine, plavih očiju, veoma debeo i ima kovrčastu svjetlu kosu.

Zajedno smo ušli u dvoranu za primanje, gdje smo zauzeli mesta, i ja sam ga bez ikakva uvoda zapitao na francuskom kojim mu je jezikom milije razgovarati. Veselo je odgovorio da govoriti samo slavenski jezik, koji, kako mu je poznato, i ja govorim. Rekao mi je da je u Šumi mnogo slušao o meni kako sam prosvjedovao itd. Poslije pet minuta rekao sam mu da otac opat ne govori hrvatski jezik, pa bih stoga trebao prevoditi. »Vrlo dobro!« odgovorio je.

Budući da Talijani kad sami o nama govore znaju mjesto »lingua croata« reći »lingua slava« misleći isto, prevodilac se bio obratio Masucciju za pojašnjenje. Masucci je odgovorio pismom na hrvatskom jeziku: »Tito je rekao da govoriti samo slavenski. Ja sam rekao da preuzvišen Marcone ne govori hrvatski.« Iz konteksta ipak nije sasvim razvidno je li Tito hrvatski jezik kojim je govorio namjerno nazvao slavenskim ili je htio reći da govoriti samo više slavenskih jezika. Zna se, ipak, da je dobro govorio i njemački, jezik koji nije slavenski. Značilo bi da Tito tom prilikom jezik kojim je govorio namjerno nije nazvao hrvatskim.

U nastavku bilješke istog datuma Masucci piše:

»Obratio sam se ocu opatu, koji je za vrijeme tog razgovora bio nestrpljiv. Rekao sam mu: 'Oče opate, želite li nešto kazati?'

On je, prilično razočaran, odgovorio: 'pa zar Tito neće doći?'

Objasnio sam mu da se Tito već nalazi s nama.

Svi su se nasmijali, i Tito koji razumije nešto talijanski.

Objasnili smo im da je njihova politika upravo davolska. Novinstvo i radio ne čine drugo već napadaju svećenstvo i Svetu Stolicu tvrdeći da je Vatikan želio Hitlerovu pobjedu. Narod je nezadovoljan zato što su oni mahom protiv Boga. Djecu odvraćaju od kršćanstva učeci ih da Boga nema, da je sve što uči katekizam obična bajka koju su svećenici izmisliili. Djecu uče da po

ulicama viču i pjevaju: 'Borimo se protiv Boga! Ne-ma Boga!' itd. Na kraju sam izvijestio Tita da su nam isključili telefon i oduzeli naš automobil. Tito je tražio razjašnjenje od Bakarića i dodao da će nam sve biti vraćeno što je prije moguće. Uvjerao nas je da će za 40 dana biti potpuno uspostavljen mir i najveća sloboda savjesti.

»Amen!«, zaključio sam. Otpustio nas je i mi smo se, nakon 45 minuta intenzivne razgovora, vratili kući.«

Nadbiskup Stepinac i predsjednik Bakarić na jednom skupu 1945.

6. lipnja

»Pošao sam k nadbiskupu i razgovarao s njim o mnogim pitanjima. Mons. Stepinac veoma je zabrinut zbog protuvjerskih mjeru koje primjenjuju komunisti. On nema povjerenja u komunistička obećanja. Rekao je kako mu je draga da smo uz njega mi, njegovi jedini zaštitnici.

U 10.30 sati ponovno nam je priključen telefon.«

Obećanje o vraćanju automobila, nikad se nije ispunilo.

● »Katolici dršću...«

17. lipnja

»Komunističke mjeru protiv Crkve rastu bez prekida. Radio neprestano donosi sve žučljivije napadaje na Vatikan i na Crkvu. Mnogobrojni su svećenici strijeljani i još više ih se nalazi u tamnicama. Na području Zagreba vrše se masovna strijeljanja gradana. Katolici dršću pred novim režimom tražeći sklonište da se sakriju. Očekuju se još gori dogadaji.«

Razumije se da izvjetnička objektivnost traži da i iz ovog dijela Masuccijeva dnevnika, kao što smo to činili i iz onoga što je bilježio u doba prethodnog režima, prenosimo ono i onako kako je on video i zabilježio. Ispuštajući samo osobne Masuccijevе bilješke o njegovim obiteljskim vezama i prijateljskim susretima sa sunarodnjacima, nastojimo ni odabrom grade koju iznosimo ne povlađivati ni protusloviti pisevima. Sve ovo, naime, shvaćamo kao prilog slobodnom iznenđuju onodobnih dokumenata koji su više ili manje značajni za sve potpunije dosiranje istine o tom razdoblju naše narodine i crkvene povijesti. Istog dana

Masucci opisuje kako su uz pomoć nekih znanaca mogli s prozora zgrade Osiguranja promatrati svečanost na Trgu:

»Pogledao sam kroz prozor. Prizor je bio veličanstven iznad svakog očekivanja. Jelačićev trg pretvoren je u golemu cvjetnu livadu po kojoj kao da je priroda čarobnim dodirom prosula najrazličitije boje, najrazličitije plesove, najčeznutljivije pjesme iz cijele Jugoslavije. Taj trg, gdje se redovito moglo vidjeti bana spremna odjahati, bio

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppe Masuccija, tajnika izaslanstva Svetog Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(9)

odreda niti je na smrt osuđen od ikog suda. Istina je ipak da nisu živi spaljeni, nego su najprije ubijeni, a zatim kraj samostana djelomično spaljeni. Nije čudo ako je panika prvih tjedana djelomično izobiljevala podatke. I rečenice koje slijede izraz su panike i nade prestravljenog naroda u izvanrednom vremenu:

»U prostranoj i krasnoj crkvi koju su bezbožnici pretvorili u dvoranu bilo je sve uništeno. Jednoga dana za vrijeme plesa viđen je golemi vatreći stup kako se diže uvis, dok se na oltaru pojavila prekrasna gospoda u bijeli žalosna pogleda. Dva su plesača od straha poludjela. Tijekom narednih tri mjeseca, nakon što je biskup Petar Čule ponovno posvetio oskrvrenju crkvi, svake srijede i subote vidjelo se kako pred crkvom izbijaju visoki plamenevi-

● Biskupi u tamnici — Bakarić u crkvi

»U 11.30 sati pohodio me je predsjednik vlade Bakarić. Raspravljali smo o raznim pitanjima. Melio sam ga za umjerenost i neku ne dopušta da narod dalje trpi. Toplo sam mu preporučio bivšeg ravnatelja za film Marijana Mirkca, koji je u tamnici. Preporučio sam mu također krijevačkog biskupa mons. Šimračaka, kojeg je položaj težak, a i on se nalazi u tamnici, pa biskupe iz Splita i Krka, od kojih je posljednji zatočen u samostanu časnih sestara u Sušaku, kao i mnoge druge svećenike i časne sestre.«

8. srpnja

»U 10.15 sati došao je po nas s malim začašnjenjem, lijep automobil i odvezao nas najvećom brzinom na Trg sv. Marka. Bezbrojni kišobrani svjedočili su o laganoj kiši koja je prala ljude i stvari. Dok su naoružane čete pozdravljale oružjem, glazba je odsvirala himnu. U gradonačelnikovu društvu pošli smo u župni ured prolazeći između dva gusta reda naroda koji je pobožno sagnuo glave dok je otac opat davao blagoslov. U crkvi nakon kratkog poklona Presvetom ustaši sam i na svoje izmenjenje čuo glas predsjednika vlade Bakarića, koji mi je dao znak da sjednem pokraj njega. Otac opat sjedio je medu gradskom upravom, točno na onom mjestu gdje je prije godinu dana sjedila poglavnikova kćer gospodica Višnja kao predstavnica obitelji Pavelić. Kako se strašno i brzo mijenja život! Ništa osim Boga nije nepromjenjivo. Kakva li dokaza protiv onih koji se grčevito drže prolaznih stvari ovoga svijeta a zaupuštaju vječne vrijednosti!

Mons. Ritić s mitrom na glavi služio je misu glagoljaškim obredom. Cijela služba Božja snimljena je filmskim i fotografiskim kamarama. Za vrijeme podizanja salve i glazbe.«

(Nastavlja se)

Gdje je i koji
Kumičić izvršio
primopredaju?

Čitatej prof. Svetladi Slavnić upozorio nas je da je Kumičić kojega Masucci spominje u vezi s mirnom primopredajom grada Zagreba prije kojih dvadeset godina dao o tome intervju u ondašnjem VUS-u, ali da bi se ta simbolična primopredaja bila dogodila na Markovu trgu a ne na Kaptolu kako piše Masucci. Kumičić da je — kako se predstavio u VUS-u — bio sin Eugena Kumičića, da je nakon te primopredaje bio uhapšen, pa pušten, pa za malo dana ponovo uhapšen i zbog suradnje s okupatorom osuđen na 4 godine zatvora. Nakon zatvora Kumičić se, po sjećanju spomenutog čitatejja, bavio uzgojem pilića i obilaznjem zagrebačkih kafica. Svojedobno pojavila se u novinama i njegova osmrtnica.

Uvjereni smo da Masucci istinito izvješće o Kumičićevu i svom susretu s dvojicom partizanskih komesara na Kaptolu i da je to bio prvi Kumičićev susret s partizanima u toj službi primopredaje grada. Nije isključeno da se nešto takvo, možda dogovornije i službenije, ponovilo i na Markovu trgu. Pitati bi bilo sasvim riješeno kad bi se javio koji od one dvojice partizanskih komesara što ih Masucci kao takve spominje ili kad bi se pronašle njihove bilješke.

Odnos
Josipa Broza
i Kraljevskog
namjesništva

U istom nastavku prikaza Masuccijeva dnevnika potkrala se pogreška o Josipu Brozu kao članu Regentskog vijeća, odnosno Kraljevskog namjesništva. Istina je pak da je uvođenje Kraljevskog namjesništva koje bi u kraljevo ime do izbora stajalo na čelu države Jugoslavije, odlučeno beogradskim sporazumom Tito — Šubašić potkraj 1944. Kralj Petar II. Karađorđević donio je 29. siječnja 1945. odluku o prenošenju svoje vlasti na Namjesništvo, ali je tek 2. ožujka te godine članovima Namjesništva imenovao Srđana Budisavljevića, Antu Mandića i Dušana Serneca. Istodobno je u sklopu tih dogovora imenovana jugoslavenska vlada kojoj je Josip Broz Tito bio predsjednik a posljednji hrvatski ban Ivan Šubašić ministar vanjskih poslova. Premda, dakle, Josip Broz nije bio član kraljevskog Namjesništva, bio je potpisnik dogovora kojim je to Namjesništvo uvedeno i premijer vlade nad kojom je stajalo to Namjesništvo. Stoga je ispravna naša primjedba da su u to doba Masuccijevi sugovornici iz redova visokih savezničkih časnika, oslanjući se na Titovu vezu s regentskim vijećem i cijelu tu političku konstellaciju, držali da Tito neće uvesti komunistički režim.

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

Nakon što je opisao svečanu misu koju je 8. srpnja u crkvi sv. Marka u Zagrebu predvodio mons. Svetozar Ritić, a kojoj je pribavio predsjednik vlade Vladimir Bakarić, Masucci u bilješci istog dana nastavlja:

»Kad je prošla crkvena svečanost, izašli smo praćeni predsjednikom vlade kojega muči jak kašalj! ostalim visokim dostojanstvenicima. Na vratima smo se s najdubljim poštovanjem rukovali... i najvećom brzinom pojurili prema Mariji Bistrici, kamo smo stigli o podne.

Kratko smo zastali pred svetim kipom dok su naše misli i srca pošle najmilijima koji su daleko uz molitvu da ih uvijek blagoslovna i štiti nebeska Majka. Dok smo se u tom dragom svetištu, koje prima bezbrojne suze, udubili u pobožne molitve, začusmo dugo pljeskanje i glasove koji su skandirali: nadbiskup! Dobri sinovi i kćeri katoličke Hrvatske izražavali su Ljubav i nepromjenjivu odanost svom pastiru i ljubljenom ocu Dominus conservet eum et non tradat eum in manus inimicorum eius. (Gospodin ga sačuvao i ne predao ga u ruke neprijateljima njegovim).«

• Katolički narod oko svoje Kraljice i svoga nadbiskupa

9. srpnja 1945.

»Godišnje zagrebačko hodočašće u svetište Marije Bistrice održalo se u ozračju koje potiče na duboko razmišljanje. Pošle su tisuće najbolje djece ovoga grada, potaljnjene samo svojom vjerom, pokloniti se nebeskoj Majci put svojih predaka koji su također željeli ostati njezina odana djeca. Predvodenim svojim pastirom krenuli su moleći i plačući. Došavši onamo, položili su pred noge ispunjednika više ili manje teške ttere svojih grijeha i vratili se kad je sunce zalazio, bolje raspoloženi. Na prostranom trgu pred katedralom oduševljenim je pljeskom dočekana slijekovita skupina koja je stigla pjevajući: »Hoćemo Boga za oca svoga, hoćemo Boga za kralja vijek«.

To što se pred katedralom vidjelo u 19.30 izazivalo je suze. Jedan je starač uskliknuo: »Nikada nišam ništa slična vidio! Cijeli se Zagreb sakupio u sjeni Katoličke Crkve da svakom dokaže kako su odana djeca katoličke Hrvatske, djece onoga naroda što ga je jedan papa proglašio predsjednjem kršćanstva i koji to želi ostati makar uz cijenu proljevanja svoje krv. Istodobno se uzdižu pjesme, himne, pljesak, svirka lumenih glazbi slijevajući se u jedan jedini ritam.

Kad se pojavio nadbiskup Stepinac, iz srdaca vjernika uzdigao se odjekujući cijelim okolišem gromoglasni poklik: Živio nadbiskup! On se tada uspeo na propovjedaonicu i započeo:

»Vama, majke, pripada sveta dužnost da svojoj djeci i unučadi prenesete vjeru koju su vam vaši predci čak uz cijenu svoga života usadili...«

Silno mnoštvo prekidalo ga je kličući: nad-bis-kup, nad-bis-kup!

To svjedočenje žarke vjere u sjeni sve gušćeg

Madžarskoj, neke organizacije katoličkih laika, npr. Katolička akcija, nisu raspuštene nego su vrlo skušeno i dalje postojale. Nova se vlast njihovim postojanjem služila za svoju propagandu i neke njihove predstavnike slala na razna međunarodna katolička zborovanja da dokazuju kako je u dotičnoj državi vjera slobodna. Nadbiskup Stepinac, za vrijeme ugovora s drugim našim biskupima onoga doba, dalekovidno je sprijecio takvu zlouporabu. Zaciјelo je htio, koliko je bilo moguće, i očuvati is-

Na Trgu 27. srpnja 1945.

sunraka izraslo je u znak da onima koji bi htjeli isčupati Krista iz savjesti ponovno posvjedoči da je evandeoski Učitelj vjeran svojim obećanjima, prisutan ovdje već 19 stoljeća, kadar nebo nad Hrvatskom, kao i nad ostalim dijelovima svijeta očistiti od svakog oblaka bezboštva, mržnje i razaranja. Budući da istina ne umire, jer umrijeti ne može, ne umire ni Ljubav — Krist ne umire. Stoga će ljudska nadmetanja u vjeri koja je srž nade uvijek nalaziti pravedna i plodna rješenja nezamraćena hrvatskom cijenom suza i bolesti. Neka se oni koji su na vlasti sjeti da politika lišena morala izdaje one koji su pošli njezinim putem. Nek vladaju ako im je do vlasti, ali nek im vlast bude ne za uništavanje nego za pomaganje naroda, za usmjeravanje i miroljubiv rad.«

• Jesu li katoličke organizacije ikad zabranjene

13. srpnja

»Nadbiskup me je obavijestio da je zbog teških prilika raspustio katoličke organizacije.«

Ova je bilješka važna da se podsjetimo kako nova partizanska vlast nije zbranila katolička društva, nego su ona prestala djelovati odlukom crkvene vlasti. U nekim komunističkim zemljama, npr. u

taknute katoličke laike od prijetećih opasnosti. Ostaje ipak činjenica da su različita katolička laička društva u novoj državi djelovala, da ih ta država nije zabramila te da njihovo postojanje i djelovanje ne bi protušlovi nikojem zakonu ili odluci nove vlasti.

18. srpnja

»Požalio sam se mons. Ritiću zbog stanja koje dan za danom uzrokuje sve više briga i suza. Također sam prosvjedovao zbog protuvjerskih mjeru što ih poduzima vlasta, zbog neprestanih napada preko novina i radija na Svetu Stolicu i Crkvu, protiv svih drugih mjeru poduzetih protiv biskupa, svećenstva, časnih sestara...«

• Nadbiskup Stepinac ponovno u Saboru

21. srpnja

»Radio Beograd napao je nadbiskupa Stepinca, biskupa Salis Seewisa koji je bio u Rimu s izaslanstvom što je ponudilo hrvatsku krunu vojvodi od Spoleta, i na predstavnika Svetе Stolice dr. Ramira Marcone, koji je, kako oni tvrde, blagoslovio ustase u Mostaru, bio s ustasima u Sarajevu i često se poklonio Paveliću.

Na jednom partizanskom sastanku raspravljalo se o piscu ovih redaka. Ustaši su da sam često pomagao svakome bez razlike.«

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppe Masuccija, tajnika izaslanstva Svetе Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(10)

22. srpnja

»Prvi kongres Antifašističke fronte žena u Zagrebu. Cijelog se jutra čuje vika s Jelačićevim trga, koji je ovom prilikom promjenio svoje ime. Ban Jelačić, po kome je trg nazvan, zatvoren je (obložen daskama — op. pr.) a obje strane veličanstvena spomenika prema sjeveru i jugu postavljene su dvije goleme lutke, od kojih jedna drži srp a druga pušku.«

23. srpnja

»Došao je mons. Ritić. Upozorio sam ga na bezbrojna goruća pitanja i odlučno prosvjedovao zbog izjava Radija Beograd. Rekao je da će se zauzeti kod nadležnih vlasti da se s time prestane, ali se istodobno potužio da predstavnici Crkve odbijaju sporazumijevanje s vlastima i da tako prouzrokuju povećanje napetosti. Kazao mi je također da prima L'observatore romano. Tražio sam da se zauzme za puštanje na slobodu mnogobrojnih uhićenih svećenika i časnih sestara kao i mnogih drugih nevinih osoba.«

24. srpnja

»Pozvan sam da prisustvujem otvaranju Sabora. U 10.55 pošao sam s nadbiskupom u Sabor, gdje smo ostali do 13 sati.«

Nadbiskup zagrebački isto je tako na poziv vlasti NDH sjedio u Saboru kakva je bio sazvao Pavelić. Nova vlast očito ga tada nije smatrala nepodobnjim da se nade i na prvoj sjednici Sabora njihova sastava.

• Na trgu zatvorena bana

27. srpnja

»Svečan dan za Jugoslaviju. (Masucci valjda nije ni shvatio da se to prvi put nakon rata u Zagrebu slavi Dan ustanka u Hrvatskoj.)

U 8 sati zabrinut telefonski naziv iz predsjedništva vlasti izvijestio me je da veoma žele moju načočnost. U 8.45 pošao sam s nadbiskupom Stepincom i mons. Lachom na Jelačićev trg kojega je imenjak još zatvoren. Prijetih promjenu nagore jer je jedna od onih golemih lutki zamijenjena nekoliko metara visokim vojnikom sa strojnog puškom.

Mimohod vojske trajao je puna 4 sata. Časnici su dobro odjeveni, ali vojnici u prnjama i bosonogi. To još nije redovna vojska. Lica neugodna, osobito žena koje su nosile strojne puške. Neobičajeno i neugodno! Nije nam se svidjelo to što smo vidjeli. U 12.55 napokon smo se obješenih lica vratili u nadbiskupski dvor.«

(Nastavlja se)

Grkokatolici opet ugroženi

Nova rumunjska vlada počela je otežavati ponovno uspostavljanje Grkokatoličke Crkve u Rumunjskoj — javila »Kathpress« od 5. veljače. Naime, kao što je poznato, Fronta nacionalnog spasa bila je početkom siječnja ukinula zabranu postojanja s Rimom sjedinjenih katolika bizantskog obreda koja je bila uvedena g. 1948. Fronta nacionalnog spasa također je uz ukidanje stare zabrane odredila da se Grkokatoličkoj Crkvi vrati sva oduzeta imovina. Međutim, novoimenovani minister za crkvena pitanja Nicolae Stoescu sada je izjavio da će Grkokatolička Crkva biti priznata tek tada kada bude ministarstvu za crkvena pitanja podastrašla novoizrađeni statut. Dotad nije moguće ni povrat oduzete crkvene imovine. Grkokatolički biskupi odbacili su kao neosnovan takav stav vlade jer ukidanje zabrane iz 1948. ujedno znači automatsko pravno priznanje kakvo je Crkva imala prije godine 1948. Metropolit rumunjskih grkokatolika Alexandru Todea zašao je od vlade da bez oklijevanja prizna izvorni pravni položaj Grkokatoličke Crkve.

Krajem siječnja došlo je do pregovora između predstavnika grkokatolika, pravoslavnih i rumunjske vlade. Na tom susretu zamjenik premijera Gelu Voican-Voiculescu iznio je stav vlade da bi crkvena dobra koja su 1948. prešla u posjed Rumunjske pravoslavne Crkve u pojedinim župama pripala određenoj Crkvi prema tome kako bi se mještani izjasnili na referendumu. Grkokatolički metropolit Todea odlučno je odbacio takav prijedlog jer u slučaju takva odlučivanja grkokatolici u odnosu na pravoslavne nemaju gotovo nikakvih izgleda: 41-godišnja zabrana ostavila je strašne posljedice, a danas joj je nužna i reorganizacija. Metropolit Todea predložio je pravoslavnom predstavniku da se oduzeta dobra grkokatolicima vraćaju »postupno i po redu«.

Tertulian Langa kojemu je metropolit Todea povjerio privremenu upravu grkokatoličkom biskupijom Cluj, izrazio je u jednom intervjuu sumnju u spremnost Rumunjske pravoslavne Crkve da grkokatolicima vrati, godine 1948. nezakonito dobivena, dobra. Mnogi pravoslavni svećenici pokušali su zastrašivanjem odvratiti vjernike od vraćanja u Grkokatoličku Crkvu. Vjernicima se čak govori — rekao je Langa — da onaj tko napravi takav korak neće doći u nebo i da će ga progoniti »Securitate«. Privremeni upravitelj biskupije u Clju predmjenjava da je novi stav prijelazne rumunjske vlade posljedica želje Fronte nacionalnog spasa da pobijedi na izborima, a poznato je da je 80 posto rumunjskog stanovništva pravoslavno.

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

11. kolovoza (1945.)

»Preuzvišen Burić (dr. Viktor Burić, sehjski biskup — op. pr.) došao me je pohoditi. Vratio se iz Istre zajedno s mons. Rišićem.«

Zanimljivo je da je mons. Svetozar Ritig zbog svog sudjelovanja u borbi i zaštitu u vlasti s komunistima te zbog promicanja svećeničkih i staleških društava svih tih godina bio u crkvenoj javnosti omražen, ali su se biskupi, barem neki od njih, s njim često sastajali, prihvaćali njegove usluge i zajedno s njim pohadali druge predstavnike nove vlasti.

»Noćac je uhapšen kanonik Borić. Komunisti sumnjuju da je on odgovoran za mnoge protukomunističke djelatnosti. Istodobno njegovo bi hapšenje trebalo poslužiti kao sredstvo za plašenje nadbiskupa.«

20. kolovoza

»U 10 sati pošao sam mons. Ritigu razgovarati o važnim stvarima. Požalio sam se zbog sve intenzivnije protuvjerske kampanje. Djeca viču po ulicama: 'Borit ćemo se protiv Boga' 'Samo Staljin postoji', 'Nema Boga' i slično.«

Jedan svećenik nije ubijen

22. kolovoza

»Posjetila me gospoda Berger iz Varaždina. Rekla mi je da je u znak zahvalnosti za sve što sam učinio za nju i njezine u najtežem razdoblju njihova života spasila jednog svećenika od smrte kazne. Ta žena, koju su ustaše mnogo progonile, i koja je u Varaždinu kad me je vidjela kliknula: 'pa on je još dječak! Uvijek smo mislili da je don Giuseppe starac!', zauzima sad vrlo visok položaj kod partizana.«

23. kolovoza

»U 11 sati pohodio me je britanski konzul g. Harrison da bismo raspravljali o važnim pitanjima. Istanuo je svoje nezadovoljstvo zbog toga što se u zemlji sve više uvodi komunizam, a to nije ono čemu su se saveznici nadali.«

28. kolovoza

»Došla mi je jedna gospoda s otoka Cresa moliti me da pronađem gdje se nalaze njezina dva sina, od kojih jedan ima 28, a drugi 26 godina. Obojicu su partizani uhapsili prije 3 mjeseca.«

Sreća sam se s gospodinom Hanom, državnim tužiocem za grad Zagreb, i razgovarao s njim oko 2 sata. Rekao sam mu da je stanje u zemlji užasno, osobito glede pravosuda, gdje se izvršuju strašni zločini i minirani su sami temelji pravde. Branio se da je ovo samo početak i

da će se stanje popraviti čim bude uspostavljen red.«

30. kolovoza

»Pisao sam predsjedniku vlade Bakariću moleći ga da dokonča sve veće nezadovoljstvo.«

Biskupi se pripremaju

17. rujna

»Točno u 9 sati počela je biskupska konferencija. S obzirom na činjenicu da vjersko stanje u cijeloj Jugoslaviji pokazuje kako komunisti namjeravaju pojačati odgoj za bezbožstvo, biskupi su odlučili da je potrebnu javno izraziti svoje mišljenje i ustati u obranu vjere. Došli su svi biskupi, odnosno upravitelji.«

Svetozar Ritig

telji biskupija iz cijele zemlje.«

19. rujna

»Mons. Ritig me pohodio, kako to svakodnevno čini, ali danas je bio vrlo zabrinut. Rekao je da se boji da bi kruti stav što su ga zauzeli optužujući komunističku vladu loše djelovalo na odnose između Crkve i države. Ritig ističe potrebu kompromisa. Njega ne prima niko ni viši crkveni dostojaństvenik i nije dobro gledan ni od svećenika ni od vjernika.«

Poslao sam šifrirano pismo u Vatikan mons. Montiniju (Giovanni Montini, u to doba najbliži suradnik pape Pija XII., postao je poslije papa Pavla VI. — op. pr.), objasnivši mu da svi ovdјenji biskupi namjeravaju napasti bezbožni odgoj i druge mjere koje primjenjuju vlasti. Također sam izložio da se u tom potpuno slažem s politikom koju vode biskupi.

Vlast se uzda u intervenciju Vatikana

21. rujna

»Mons. Ritig mi je doslovno rekao:«

1. Vladu je draga da ima ovđe papina predstavnika, makar samo kod episkopata što ne isključuje

mogućnost uzajamne pomoći, osobito u pitanjima povezanim s Katoličkom Crkvom koja je bitna za život Hrvatske. Ako bi se mons. Marcone vratio, bilo bi to dobro, no njima je inače izvanredno ugodan i pisac ovih redaka, koji je znao steći naklonost svakoga, bez obzira na klasnu razliku;

2. Da bi biskupska konferencija koja je već započela radom trebala objaviti izjavu povodom okružnice od 24. ožujka 1945. (bio je to apel hrvatskih biskupa da hrvatski narod ima pravo na svoju državu i da ne smije protiv svoje volje biti podvrgnut ateističkom komunizmu — op. pr.) da svećenstvo nije protivno partizanskom narodnooslobodilačkom pokretu;

3. Da biskupi izjave svoja gledišta i svoju želju da dode do sporazuma između Crkve i države;

4. Biskupska konferencija trebala bi priznati da je medu svećenstvom bilo elemenata koji su pomagali ustaški pokret;

5. Od te konferencije u velike ovisi položaj Crkve u Jugoslaviji;

6. Da bi izvještaj Konferencije prije objavljivanja trebao biti podnijet Svetoj Stolici.

Službeno sam te sugestije podnijeo predsjedniku Biskupske konferencije nadbiskupu Stepincu.«

Zanimljivo je što mons. Ritig, ministar u vlasti NR Hrvatske, želi da biskupi ovdje ništa ne poduzimaju bez odobrenja Svetе Stolice, a oko dva mjeseca prije toga Tito je u prvom službenom susretu sa zagrebačkim Kaptolom poželio da se Katolička Crkva u našoj zemlji oslobodi tolikog utjecaja Svetе Stolice. Kroz Ritiga kao da progovara već ustaljena tendencija da se slobodnije inicijative Crkve u Hrvata, osobito u njezinu služenju hrvatskom narodu pokušavaju obuzdavati konkordatima, odnosno raznim pregovorima i dogovorima sa Svetom Stolicom preko glava hrvatskih biskupova. No, praksa — ne samo u Poljskoj, Čehoslovačkoj i Mađarskoj, nego i u našoj zemlji pokazuje da Sveti Stolica, uza svoju sklonost taktičnoj razboritosti, zna cijeniti kad biskupi u svakoj pojedinoj zemlji preuzimaju odgovornost i određuju smjer glede odnosa Crkve i aktualne političke vlasti. Tako je Sveti Stolica i taj pot postupila.

7. Proglas Pastirskog pisma

26. rujna

»Poslao sam pismo Državnom tajništvu (zacijelo mons. Montiniju — op. pr.) s iscrpnim izvještajem o Biskupskoj konferenciji

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppe Masuccija, tajnika izaslanstva Svetog Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(11)

Osobito sam upozorio kako nadbiskup Stepinac sve više postaje 'defensor fidei' — branitelj vjere.«

30. rujna

»Nadbiskup Stepinac pročitao je u prepunoj katedrali pastirsko pismo sačuvano na Biskupskoj konferenciji. Vjernici su u grobnoj tišini slušali riječi revna, neustrašiva pastira. Lica slušatelja izražavala su uzbudjenost i osjećaje ustreptih srdača.«

Riječ je o poznatom Pastirskom pismu BKJ od 20. rujna 1945. koje je onodobni državni tiskat žestoko napao. (vidi GK od 11. veljače 1990., str. 3). Potpisalo ga je 17 nadbiskupa, biskupa i upravitelja biskupija. Govori o teškom položaju Crkve u novoj državi. Spominje da je tijekom rata ubijeno mnogo svećenika, da su se ubojstva svećenika nastavila i po svršetku rata. Prema podacima s kojima su tada raspolagali biskupi pišu da su ubijena 243 svećenika, da ih se 169 nalazi u tamnicama ili logorima, a njih 89 nestalo je. Spominje se i smrt 19 bosiljaca, tri brata laika i četiri časne sestre. Iste se ubojstvo 28 franjevaca na Širokom Brijegu bez ikakva sudjenja. Za krijevačkog biskupa dr. Janka Šimraka kaže se da je uhićen, dok je sudbina biskupa Carevića bila nepoznata. Pastirsko pismo također spominje kako su preorani grobovi poginulih boraca poražene vojske, što je neuobičajeno produživanje neprijateljstva preko groba. Biskupi traže slobodu tiska i slobodu katoličkih škola, slobodu vjeronauka u osnovnim i srednjim školama, slobodu katoličkih društava i ustanova, osobito katoličke dobrotvornosti. Iste do stojanstvo ljudske osobe i braka. Traže da se Crkvi vratiti neopravданo oduzeta imovina.

5. listopada

»Pošao sam razgovarati s mons. Ritigom. Opet sam ga upozorio da komunistička vlada sve gore progoni Crkvu gurajući sve dublje u bijedu i očaj. Tamnica su još pune nevinih žrtava i još se ubija svećenike.«

6. listopada

»Novine odgovaraju na okružnicu od 30. rujna (očito Masucci navodi datum proglašenja u katedrali, dok Pastirsko pismo nosi datum 20. rujna op. pr.) napadajući i optužujući biskupe i Crkvu da se na laze u službi reakcije i fašizma i da nemaju pravo optuživati vlasti jer da u zemlji vlasta — apsolutna sloboda.«

(Nastavlja se)

Velika obveza Crkve

Kršćanske Crkve mogće bi u Istočnoj Europi u društvenim tih zemalja imati »vrle veliku ulogu« — izjavio je u ponedjeljak 12. veljače u emisiji »aktualnosti iz religije« austrijske TV pastor László Tökes. Luteranski pastor čije je našinno premještanje bila kap koja je prelila punu času nezadovoljstva u Rumunjskoj pa su u Temišvaru izbile demonstracije koje su kasnije urodile obaranjem Ceausescuova režima istaknuo je da je »komunizam razbio sve ono« što bi moglo biti nositelj obnove u istočneuropejskim društvima: školstvo, kulturu, gradove i sela. »Crkve su jedino što je preostalo«, rekao je Tökes: upravo je zato u najnovije vrijeme »navališe na Crkve«.

U takvima prilikama Crkve u istočneuropejskim društvenim imaju veliku obvezu i velike šanse jer jedino Crkve imaju potrebne strukture i organizacije a imaju i jasne ciljeve što nitko drugi nije uspio očuvati. »To je nevjerojatna snaga« koja ospozobjava Crkve da izvrše svoju zadaću u društvu. Kršćani bi upravo u tim društvenima u smislu Kristova govora na gori trebali biti »svjetlo svijeta i sol zemlje« te u društvo unositi evanđeoske vrijednosti. Pritom Crkve ne bi trebale sudjelovati u dnevnoj politici. »Smatram neprihvativljivim da se Crkva bavi dnevnom politikom i da se stavlja u službu partizanskih političkih borbi ili partizansko-političke propagande.« No, premda Crkva ne smije sudjelovati u »stranačkim svidama«, ona mora biti »bezvjetno i politička«. Kad god Crkva podiže svoj glas i zaузимa stav o nekom društvenom pitanju, onda je Crkva »politička«. U tom smislu i njegovo držanje bilo je političko premda se ne bavi politikom i u »politiku je upao kao Pilat u Yerovanje«.

»Mit« koji je oko njega nastao i međunarodni ugled koji je stekao pastor Tökes doživljava kao obvezu da to iskoristi »za služenje, dobroj stvari«. »Potrudit će se koliko mi snage budu dopuštale u radu za madžarsko-rumunjsko pomirenje, jer je to za nas egzistencijalno pitanje, a zauzet će se također za poboljšanje odnosa među Crkvama — rekao je pastor Tökes.

On se također kritički osvrnuo na ekumenske odnose među Crkvama u Rumunjskoj. Za vrijeme Ceausescuova režima odnosi među Crkvama bili su samo »površni i protokolarni«: »Država je silila Crkve da prema inozemstvu istupaju jedinstveno da bi pred svjetskom javnošću pokazale kako se u Rumunjskoj svi međusobno ljube, kako nema razlika, kako vladaju prijateljstvo, ljubav i mir te da za to treba zahvaliti Partiji i vlasti. A to je, naravno, bila laž.«

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

Tijekom listopada 1945. Masucci bilježi kako su neke partizanke povicima i kamenjem napale nadbiskupa Stepinca za vrijeme bogoslužja kod salezijanca. Jedna je čak za vrijeme podizanja u crkvi zapalila cigaretu. Radio London izvjestio je o dotad nevideenoj mržnji prema Katoličkoj Crkvi u našoj zemlji. Papa je imenovao američkog biskupa Patrica Georgea Hurleyja pronuncijem u FNR Jugoslaviji (nastavljajući tako neprekinute diplomatske odnose s Jugoslavijom iz doba prije rata), a Jugoslavija imenovala svojim opravnikom poslova pri Svetoj Stolici svog diplomata Benzona. U studenom pak počinju oštrelji napadaji na nadbiskupa Stepinca.

● Prijetnje u sakristiji

1. studenoga

»U 11.30 sati nadbiskup je došao k meni i rekao da su ga nekoliko minuta prije biskupske mise posjetili jedan potpukovnik (onaj koji ga je 17. svibnja bio ubit) i jedan komesar u građanskem odjelu. Željeli su s njim nasamo razgovarati. Nadbiskup je otpustio svećenika koji je trebao nositi njegov skut i rekao im da ima samo dvije slobodne minute. Odgovorili su da je to dosta i odmah rekli:

»U gradu se priopovjeda da danas kanite govoriti protiv vlasti. Čuvajte se! Narod će vas napasti.«

»Koji narod? — upitao je nadbiskup.

»To je naša stvar! — glasio je odgovor.

»Reći će vam«, nastavio je nadbiskup, »da je 89% naroda uz Katoličku Crkvu. U svakom slučaju možete činiti što hoćete. Jedanput se umire. Neću biti ni prvi ni posljednji koji prelazi u vječnost. Nikad neću prestati navještati istinu. Možete slušati sve što govorim. Sad više nemam vremena. Moram ići jer vjernici u katedrali čekaju.«

Na kraju propovijedi pastor nadbiskupije rekao je:

»Obavijestit ću vas, draga braćo, da su me dva partizana došli prijetnjama ušutkati, ali je se ne bojim nikoga osim Boga. Moja je politika bila i uvijek će biti: spasavati duše.«

3. studenoga

»Britanski generalni konzul Harrison pohodio je nadbiskupa Stepinca, koji mu je izložio kako je stanje u zemlji sve teže jer komunisti stalno peostravaju mјere bacajući narod u sve goru očaj. Ni traga demokraciji, već samo najstroža komunistička diktatura. Crkvu sve više progone, te on strepi da će biti još gore.«

Harrison se potpuno složio s nadbiskupovom zabrinutosti.

nutosti, ali ne može ništa učiniti da se stanje popravi.«

● Atenat na Stepinca

4. studenoga

»U 10 sati pošao sam gledati miting. Ozračje na Jelačićevu trgu bilo je hladno i tmurno kao olovno nebo nad gradom. Izložili su sliku bivšeg kralja Petra. Partizani su oko nje plesali i vikali: »Živio Tito — dolje kralj! Smrt fašizmu — sloboda narodu!« Kad sam se vratio kući, obavijesten sam da su pokušali ubiti nadbiskupa blizu župe koja se toga dana otvorila. Do sada, u 13 sati nema o tome novih vijesti.«

Vladimir Nazor kao predsjednik Sabora, u crkvi sv. Marka na misi susreo se s Masuccijem, koji mu je tom prilikom rekao: »Tko je protiv Crkve, neumoljivo je osuđen na poraz i propast. Povijest vam je poznata.«

U 13.25 došao je k meni jedan pukovnik OZNE propitivati se za nadbiskupa. Bio je u uniformi, visok, okretan i ljubazan. Rekao sam mu da pojma nemam gdje bi se nadbiskup nalazio, da je on svetac koji živi kao isposnik; kad branii Crkvu i narod, ne boji se smrti te je uvijek spreman na mučeništvo.

U 14.30 sati odvezao sam se na mjesto spomenutog atentata. Rečeno mi je da su na nadbiskupa čim je stigao bacali kamenje i smrdljiva jaja. Ispaljeno je četiri-pet revolverskih hitaca, no vozač je, čim su stigli na automobilu razbijen, uspio odjuriti.

U 18.30 sati vratili smo se i našli nadbiskupa već kod kuće. Bio je miran znači da protiv njega nije narod, nego su demonstracije priredili komunisti i OZNA hoteći tako pokazati svoje nezadovoljstvo njegovim odlučnim stavom u obrani vjere. Ali, svim tim neće postići da on promijeni svoga stava!«

10. studenoga

»U 12.10 sati izvjestio sam britanski konzulat i šefu kabineta predsjednika vlade Bakarića neka spriječe demonstracije koja su za većeras uglavljene protiv nadbiskupa. Zamolio sam Bakarića da obavijesti redarstvo kako bi postavilo straže da u slučaju potrebe zaštite nadbiskupski dvor. To je odmah izvršeno.«

● Tajna »križarske« zaslave

15. studenoga

»U 11 sati tri su partizana uhitila nadbiskupova drugog tajnika Šalića. Tek nakon što sam posebno posredovao, bilo mu je dopušteno da se presvuće i da ponese najpotrebiti. Odmah sam se glede tog žalostnog slučaja obratio nadležnoj vlasti. Odgovoreno mi je da Šalić optužuju da je 23. listopada 1945. blagoslovio zastavu bijelih partizana (križara). Taj blagoslov da je obavljen u sestarskoj kapeli kraj vrata reva stana. OZNA ima svjedočike i fotografije te zastave.«

Naoružane protivnike nove vlasti koji su se u to doba još borili po šumama Masucci zove bijelim partizanima, zaciјelo za razliku od crvenih, podsjećajući se na razlikovanje crvenih i bijelih u Oktobarskoj revoluciji. Zove ih i križarima, kako je bilo uobičajeno i u državnom tisku. Bez obzira jesu li se neki od njih i sami nazivali križarima želeći time istaknuti da su se srednjevjekovne križarske vojske borile protiv neprijatelja kršćanstva, treba ih dobro razlikovati od katoličke laičke organizacije koja se zvala Križarsko bratstvo. Članovi Križarskog bratstva zvali su se križarima, ali nisu imali nikakve veze s oružjem. I ta je katolička organizacija raspuštena odlukom nadbiskupa Stepinca. Nitko od ujezinskih članova ni od njezina vodstva nije bio od nove vlasti osuđen zbog članstva u njoj.

U bilješci od 17. studenoga stoji da je Šalić pri-

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppea Masuccija, tajnika izaslanstva Svetog Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(12)

● Peticija za nadbiskupovu smrt

26. studenoga

»Gorke suze ne prestaju teći. Sve nove osude šalju ljude na vješala. Zemlja je preplavljena bujicom suza. Poslije pokolja nekoliko stotina tisuća hrvatskih vojnika i građana u prvim mjesecima komunističkog režima, strijeljanja i vješanja vrše se dan za danom. To je očito postupak što ga provodi nova vlast, a ne djela neodgovornih elemenata. Nikog nema da nekog ne oplakuje.«

Dnevnička bilješka od 29. studenoga govori da je toga dana u 17.30 sati proglašena Republika Jugoslavija, a kralj Petar je iz Londona prosvjedovao tvrdeći da Tito nije održao obećanja i da izbori nisu bili slobodni. Osmorica članova OZNE dovela su 7. prosinca uhićenog nadbiskupova tajnika Ivana Šalića iz zatvora u arhiv Dučnovnoga stola i ondje s njime ostali cijeli sat 20. prosinca Masucci pismeno, uz božićnu i novogodišnju čestitku, molil Bakarića da pusti na slobodu poglavaru časnih sestara milosrdnica. Na Badnjak nadbiskup Stepinac izvješće Masucciju da po gradu skupljaju potpise na zahtjev da on bude osuđen na smrt. Kaže: »Ako se to dogodi, izvijestite Svetog oca da rado dajem život za Katoličku Crkvu.« Britanski konzul 28. prosinca u razgovoru s vatikanskim diplomatom kaže da je Jugoslavija u to doba već savim komunistička i boljševička zemlja. Na Staru godinu opet u crkvi svetoga Marka svečanoj zahvalnici prisustvuju visoki predstavnici nove vlasti. Predsjednik Sabora Vladimir Nazor pristupa Masucciju s čestitkom, a Masucci mu kaže:

»Želite li novu državu graditi na čvrstim temeljima, morate se složiti s Katoličkom Crkvom. Tko je s njom, taj je s Kristom, a tko je s Kristom, pobeduje i usred majstrašnijih eluja. Tko je pak protiv Crkve, neumoljivo je osuđen na poraz i propast. Povijest vam je poznata. Sjetite se brojnih careva put Napoleon...«

(Nastavlja se)

General i patrijarh

Maronitski patrijarh Sfeir sastao se 16. veljače s generalom Michelom Aounom, poglavarem jedne od sukobljnih kršćanskih strana u Libanu. To je bio prvi put nakon početka toga međukršćanskog oružanog sukoba da je general Aoun primio maronitskog patrijarha. Radio generala Aouna javio je da su general i patrijarh razmotrili načine na koje bi se taj sukob mogao smiriti. Prije nekog vremena, nakon što je patrijarh pokazao da se ne slaže s generalovom nepopustljivošću gledajući sporazuma, general je bio zatražio od patrijarha »neka se ne pača u politiku«. Već početkom studenoga 1989., malo dana nakon što su u Taifu u Saudijskoj Arabiji visoki predstavnici Arapske lige i članovi libanonskog parlamenta potpisali sporazum o načinu smirenja u Libanu, morao se patrijarh Sfeir iz svoje rezidencije u Bkerku kod Beiruta zakloniti u svoju ljetnu rezidenciju u Dimanu u sjevernom Libanu, u kraju pod sirijskim nadzorom, jer ga je u Bkerku napala i zlostavila skupina mladih ljudi, koji su se iskazali kao pristaše generala Aouna. Sad je general rekao patrijarhu da je njegova, generalova, vojska poštivala sve patrijarhove pozive na obustavu vatre među kršćanima, sve od početka tога sukoba 31. siječnja.

Veća uloga laika u Poljskoj

(Nastavak sa str. 1)

Suprotno od općeg uvjerenja u Katoličkoj Crkvi u Poljskoj, premda ima oko 25.000 svećenika, imaju ih premašno jer oko 10.000 su ili stari ili bolesni ili aktivni u drugim službama, tako da su samo djelomice u pastoralu. Zato su već sada laici u velikoj mjeri važni suradnici i suodgovornici u crkvenom životu. Pritom je razumljivo da dolazi i do stanovitih napetosti između župnika i župnih zajednica. U prijašnjim političkim prilikama takva su se neslaganja zataškavala, no danas takvi sukobi više ne mogu biti »prikriveni već se o njima mora javno progovoriti«.

Po mišljenju teologa Tischnera većina poljskih svećenika odgojena je »za rad s masama«. No danas se u crkvenom životu pojavljuje sve više različitih skupina (»Karizmatski pokret«, Gradske odbore« i drugi) i rad u suvremenom župu zahtjeva mnogo više od svećenika nego što je to zahtjevalo tradicionalni pastoral. Zato se svećenici višestruko moraju mijenjati, a prije svega u svom pastoralnom radu daleko više nego dosad računati na suradnju s laicima — istaknuo je poznati poljski teolog.

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

Početkom godine 1946. Masucci se već mora braniti od lažnih prikaza i tumačenja stanovitih legatovih i svojih postupaka u doba rata, posebno onog pohoda Jasenovcu u veljači 1942. I u naša doba poznati dr. Milan Bulajić pokušava taj pohod Jasenovcu Masucciju i Stepinčevu tajničku Lackoviću prikazati kao njihovo prikrivanje tamošnjih zločina. Prosvjedujući protiv pisanja Đorda Milišića u knjizi »Jasenovac«, Masucci kao da umaprijed odgovara svima koji ga gledaju krive prikazuju.

● Zašto je 1946. povučena iz prodaje knjiga »Jasenovac«

2. siječnja (1946.)

»Poslao sam prosvjed predsjedniku vlade Bakariću, Nazoru i mons. Rittigu povodom tvrdnji pisca knjige »Jasenovac« gledajući predstavnika Svetе Stolice mons. Marcone i profesora Dabinovića:

— Čitajući novu knjigu »Jasenovac« Đorda Milišića bio sam vrlo iznenaden pročitavši na str. 305 da je profesor Dabinović osobno predao apostolskom izaslaniku Marcone memorandum protiv ustaša i da je Marcone tužio profesora Dabinovića redarstvu. Te je bestidna kleveta. U istoj knjizi na str. 155 piše da su se medu članovima Međunarodne komisije koja je istraživala užase konlogora u Jasenovcu nalazila dva u smede odjevena redovnika i da su to bili predstavnici Svetе Stolice. To je druga velika laž. Potpisani odjeveni u bijelo pohodio je Jasenovac i u ložio najodlučniji prosvjed kod šefa redarstva. Kopija toga prosvjeda je u rukama maršala Tita, koji mi je osobno rekao da je sve to bilo poznato u šumi i da su oni imali kopiju prosvjeda koji sam poslao Kvaterniku. I to dokazuje da je Vatikan najodlučnije prosvjedovao protiv ustaškog redarstva.«

3. siječnja

»U 21 sat Radio Zagreb prenio je žestok napadaj na Vatikan optužujući ga da je bio u službi fašizma i reakcije.«

4. siječnja

»Primio sam odgovor na moj prosvjed — podnesen predsjedniku vlade Bakariću. Bilo mi je vrlo draga saznati da je knjiga »Jasenovac« odmah povučena. I zaista: u knjižarama u kojima je bila izložena ta klevetička knjiga ne može se više naći ni jedan primjerak.«

5. siječnja

»Saznao sam da je 31. prosinca 1945. sedam mlađića napalo grkokatoličkog svećenika Iliju Krajačića.«

To se dogodilo u gkt. župi Pećno na Žumberku. Upozoren od vjernika da ga navodno skojeviči čekaju kraj crkve, Krajačić je pokušao pobjeći skojeviči na drugu stranu kroz prozor od zvonika, ali su ga oni dohvatali, pretukli i ostavili u nesvijesti. Poslije su mu obližnji župljanji pružili pomoć, a on je uskoro pobjegao u Ameriku, gdje je i umro.

»Opet sam upozorio vladu na izgredje do kojih ne prestano dolazi. Predsjednik vlade Bakarić tvrdi da ništa ne zna, ali da će odmah izvidjeti i sutra me izvijestiti.«

Cuo sam da je nadbiskupov automobil pred Va-

Dr. Janko Šimrak,
vladika križevački

raždinom zaustavljen, da su svi koji su se u njemu nalazili uhićeni.

Churchillov sin pohodit će nadbiskupu sutra u 11 sati.«

● Kako je progledao Churchill mladi

Glede tog pohoda Randolpha Churchilla Masucci je poslije pisao Marijanu Lipcu u Buenos Aires pismo koje je Mikac objavio u marginalnoj bilježici madarskog izdanja. Držimo da ga je i ovđje potrebno prenijeti premda stilom i sadržajem donekle odudara od Masuccijev dnevničke obzirnosti:

— Tijekom jeseni službeno su pohodili Jugoslaviju inozemni novinarji, pet Engleza i šest Amerikanača. Bili su najraskošnije čašćeni pa su vidjeli ono što su partizani htjeli da vide. Vrativši se u svoje zemlje pisali su o pravom raju u Jugoslaviji. Odmah zatim poslao sam Svetoj Stolici opširnije izvještaje o pravom stanju u zemlji, o pokoljima naroda svih slojeva, pravom bezvlađu, progonima Crkve, bijedi i gladi — o komunističkom načinu upravljanja zemljom u kojoj oligarhija partizanskih voda vlada nad bespravnim rajom. Te mo-

je vijesti izazvale su skepu nakon što su spomenuti novinari po svijetu prosuli pohvale. To je napokon ponukalo Randolpha Churchilla da opet vidi Jugoslaviju u kojoj se u doba rata borio s Titom — premda je Tito držao da se Randolph nikada nije borio, već samo opijao i zabavljao. Došavši tom prilikom u Zagreb, pohodio je i nadbiskupa Stepinca. Mladi Churchill zanimalo se za prilike i slobodu. Nadbiskup ga je upitao zar još nije bio uhapšen. Randolph se zaudio i rekao da se to njemu ne može dogoditi. Kad je pak izšao iz nadbiskupskog dvora, bio je sa svojim kolima priveden na OZN-u, gdje su ga zadržali četiri sata. Odmah je progledao kao Savao na putu u Damask.

● Ustaško zlato u samostanu na Kapolu

Masuccijeva bilješka od 11. siječnja spominje da se pojavit će novinski članak protiv nadbiskupa Stepinca te da je on smatrao kako bi ga toga dana mogli uhititi. Sutradan je Masucci saznao da se pripremaju demonstracije protiv nadbiskupa. Javio je to Bakariću, koji je odmah poslao 20 vojnika sa strojnim puškama da čuvaju nadbiskupski dvor. Poručnik koji ih je vodio skinuo je kapu pred Masuccijem i pozdravio ga križarskim pozdravom »Bog živi!«. Navečer je nahuškano mnoštvo naišavši na vojnike očito rado odstupilo. Idućih dana skupljali su se po gradu potpisani zahtjevi da nadbiskup Stepinac буде osuđen na smrt. Prema onome što je Masucci saznao to su tražili od činovnika, odnosno službenika sasvim ovisnih o državnoj vlasti.

Zna se da su neki mogli hrabrosti odbiti zahtjev za takav potpis. Odbila je npr. književnica Sida Košutić. Odbila je i Milica Devčić-Radić, kći Stjepana Radića, ali ona je primivši uskoro poziv od javnog tužioca izvršila samoubojstvo.

Kanonik Borić je bilježi Mašuci 16. siječnja, osuđen na 4 godine prisilnog rada i zaplijenu cijelokupne imovine. Reklo se da je kriv što je dao sklonište nekom mladiću što ga je našao onesvještenu u katedrali a koji da je sljedećeg dana ubio jednog partizanskog majora. No, Masucci bilježi opće mišljenje da je mladić bio agent provokator, da major uopće nije bio ubijen, da je sve inscenirano protiv Borića. Franjevački provincijal s Kaptola došao je 24. siječnja Masucciju izvijestiti da je dan prije u samostanskoj sakristiji OZNA pronašla oko 60 kg zlata, srebra i drugih vrijednosti.

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppe Masuccija, tajnika izaslanstva Svetе Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(13)

To je na Kaptol donio dr. Radošlav Glavaš, pročelnik vjerskog odjela u Ministarstvu prosvjete NDH, ali provincijal tvrdi da sam o tome ništa nije znao. Vršilac dužnosti nuncija mons. Hurley i Masucci pohodili su 30. siječnja križevačkog biskupa Janka Šimraka, koji je zbog bolesti bio premešten iz tamnice u bolnicu u Vinogradskoj ulici. Masucci bilježi:

● Predsmrtni pjev vladike Šimraka

»Ispred našeg automobila i iza njega vozilo je nekoliko automobila, većinom džipova. Hurley me je uzruljao upitao što oni hoće. Odgovorio sam da su od OZN-e.

Ali što oni žele?«

Rekavši to Hurley je uzruljao zapovjedio vozaču da skrene u drugu ulicu. Uzalud — oni su se uz nas priljepili.

Napokon smo stigli u bolnicu gdje je jedni mons. Šimrak bio već nekoliko dana zatočen. Pojavio se nakon nekoliko minuta u svojoj blistavoj, mogao bih reći, gotovo preobraženoj ličnosti. Na njegovu hijerarhijskom licu pokrivenom nazarenskom bradom otisnuti su tragovi besprekorne čestitosti i tjelesnih patnji. Ugleđavši ga mons. Hurley reče:

»Došao sam Vam donijeti osobni blagoslov Svetoga oca i zamoliti Vas da me blagoslovite.«

Rekavši to pao je na koljenja. Ali preuzvišeni biskup križevački, uzbuden i zaplakan, također je pao na koljenja i jecajući usključio:

»Nunc dimittis servum tuum, Domine... quia viderunt oculi mei salutare tuum.« (Sad otpuštaš slugu svoga, Gospodine, jer vidiše oči moje spasenje tvoje — riječi starca Simuna kad je bio u Hramu i primio na ruke dijete Isusa — op. ur.).

Svi su plakali i moje su se oči napunile suzama gledajući prizor koji je podsjećao na progone Crkve u počecima kršćanstva. Dva biskupa zagrlili su se i poljubili.«

19. veljače

»U 17 sati došla su dva engleska novinara da bi me intervjuirala. Preporučio sam im da otvorenih očiju gledaju zemlju kakva jest da ne bi upali u pogrešku svojih kolega koji su prije dolazili. Objasnio sam im da je nadbiskup zapravo zarobljenik dok ja uživam počasnu stražu koja se sastoji od 8 članova OZN-e...«

(Nastavlja se)

Papino upozorenje brazilskim biskupima

U subotu 24. veljače, u govoru osmorici biskupu iz brazilske savezne države Santa Catalina, koji su došli u Rim u kanonski pohod »ad limina«, Papa je osobito upozorio na dužnost čuvanja cjele vitezosti Evandela. U nastojanju oko ljudskog napretka, rekao je, cjele vitezost navještanja Evandela mora se odazivati u svemu crkvenom nauku i pastoralnoj djelatnosti. Zadaća je Crkve pomoći svim ljudima, dakle i ljudima Brazila, da idu ususret Kristu; u svojoj pozornosti na društvenu dimenziju evangelizacije krajevna Crkva ne smije nikad uzmanjkat u istini i u svijesti. Pri isticanju nekog aspekta Evandela, naglasio je Papa, valja paziti da se to ne čini na štetu drugih evanđeoskih aspekata i sadržajā, jednako važnih, ili i važnijih. U prilagodbi navještanja vjere mentalitetu i kulturi osobā ne mogu se činiti kljastrenja ni preinake jedinog Evandela; valja imati na umu da se Sveti pismo ne može iskrivljivati radi opravdavanja obrane osobnih političkih stranačkih gledišta.

MALAJZIJA

Ugroženi kršćani

U Malajziji, državi u jugoistočnoj Aziji s većinom muslimanskog pučanstva, inovjerci su, kao i u nekim drugim islamskim zemljama, izvragnuti odluci državnih vlasti da primjeni šerijatski zakon i na njih a ne samo na državljanе muslimane. Malajzija ima ukupno oko dvanaest milijuna pučanstva, katolika je oko pol milijuna, ostale su manjine kršćani drugih vjeroispovijesti, budisti, hinduisti i sihhi. Katolička Crkva ima u Malajziji dvije nadbiskupije-metropolije i pet sufraganskih biskupija. Malajzijski episkopat — javlja Vatikanski radio 22. veljače — pozvao je katolike neka podupru prijedloge Malajzijskoga savjetodavnog vijeća, koje tvoře pripadnici kršćanskih i drugih neislamskih vjeroispovijesti. To vijeće promišće zauzetost za mir i za međureligijsko razumijevanje, ali se protivi primjeni šerijatskog zakona na nemuslimane. Tu primjenu šerijatskog zakona na sve malajzijske državljane, dakle i na one koji nisu muslimani, Izglašavao je malajzijski Parlament u srpnju 1989. Spomenuto Malajzijsko savjetodavno vijeće sastavilo je peticiju kojom se od državne vlasti traži da ne primjenjuje šerijatski zakon na državljane nemuslimane. Na tu peticiju skupljani su potpis po svoj Malajziji, a malajzijski katolički episkopat u priličio je u istu svrhu dan molitve i posta.

Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu

Prikaz i ulomci dnevnika dr. Giuseppea Masuccija, tajnika izaslanstva Svete Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. kolovoza 1941. do 28. ožujka 1946.

(14)

Krajem veljače g. 1948. Masucci bilježi kako ga je Ritter izvjestio da jugoslavenski ministar vanjskih poslova drži kako apostolsko izaslanstvo u Zagrebu nema više razloga ostajati. No, mons. Hurley iz Beograda piše Masucciju da to nije točno, da ministar vanjskih poslova nema ništa protiv njegova ostajanja u Zagrebu. No, Hurley drži da se Masucci mora pokoriti odluci vlasti u Zagrebu. Drugim pismom Hurley pokušava da Masucci ostane kao tajnik apostolske nuncijature u Beogradu s boravkom u Zagrebu. No 15. ožujka Masucci bilježi da mu sam Hurley javlja kako mora oputovati iz Zagreba i javiti se Državnom tajništvu Svetе Stolice. Sutradan mu je »neki gospodip« došao reći da mora oputovati i jednostavno mu oduzeo putovnicu. 17. ožujka na obiljetnicu krunidbe pape Pija XII. katedrala je bila prepuna i mnoštvo je klicalo nadbiskupu. Na sâm dan svog odlaska iz Zagreba, 20. ožujka, Masucci je počeo gospodu kojoj ne bi bilo ime, a koja je dan prije bila puštena iz zatvora kamo su je agenti bili odveli, plašili je, satima ispitivali tražeći da s njima surađuje ili da će biti ubijena. Zacijselo je njezin strah i nemoć da joj pomogne naveo don Giuseppea da ni svom dnevniku ne povjeri

njezino ime. Zagreb je napustio u 12,10 sati toga dana u jednom automobilu UNRRA-a. (United Nations Relief and Rehabilitation Administration — Služba Ujedinjenih naroda za pomoć i obnovu — ustanova koja je u to doba slala pomoć za preživljavanje naroda u zemljama koje su stradale od rata — op. pr.). Bilježi da su ga nadbiskup i kanonici ispratili sa suzama.

»Zagreb! Moje bojište! Zbogom ili dovidenja, ne-sretni grade!«

Prenočivši u Ljubljani, Masucci je ondje prodržao putovnicu i zabilježio što je čuo.

21. ožujka

Što sam čuo u Ljubljani, sve je najstrašniji užas. Jučer je obješen jedan tridesetgodišnji svećenik koji je prije nego što su ga objesili triput usklknuo: »Živio Krist, dolje komunizam!« Jutros u 7 sati strijeljan je 33-godišnji svećenik zato što je u svojoj župi čitao Pastirske pismo. Ni ovde Masucci, nažalost, ne bilježi imena tih svećenika ni svjedoke ili dokumente koji bi nam pomogli da to utvrdimo.

U Rim je don Giuseppe Masucci stigao 25. ožujka navečer. Sutradan se mons. Tardini u Državnom tajništvu začudio zašto je napustio Zagreb kad mu je on preko mons. Hurleya javio

neka onđe ostane. Kad je Masucci rekao da mu je sam Hurley telefonirao neka oputuje iz Zagreba, Tardini je čak posumnjavao da to na telefonu nije bio sam Hurley. Masucci je pak bio uvjeren da je glas bio Hurleyev. Te je noći Masucci napisao za Državno tajništvu Svetе Stolice opširno izvješće o stanju u Jugoslaviji. Upozorio je da će nadbiskup Stepinac vjerojatno uskoro biti uhićen. Nakon toga pošao je u svoj samostan u Loretu. U Rim je ponovno došao 3. rujna te godine da sudjeluje u audienciji s talijanskim studentima i skupinom Hrvata. Papa im je među ostalim rekao:

»Sretni ste što imate u Zagrebu neustrašiva i hrabra nadbiskupa. On je pravi apostol. Poznajemo ga vrlo dobro.«

Neki su Hrvati molili Papu da Masucciju vrati u Zagreb, ali je Pio XII. rekao da jugoslavenske vlasti to ne dopuštaju. Knjiga završava ovakvo:

»Ovim namjeravam zaključiti ovaj dnevnik koji će, siguran sam, zanimati mnoge, ali prije svega one koji su patili i prolili krv i suze Bogu na slavu i za spas najkatoličkije Hrvatske.«

Ovaj Dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu izazvao je ipak mnogo ma-

nje zanimanja nego što je on predviđao. Osim što je u prijevodu Marijana Mikica u Španjolskoj objavljen g. 1967. (tri godine nakon Masuccijev smrti), nije doživio novih izdanja u inozemstvu. Ovo je u »Glasu Koncila« prvi prikaz tog dnevnika u našoj zemlji. Nastojali smo prikazati sve što se odnosi na ratnu i potratnu sudbinu Crkve u Hrvata i hrvatskoga naroda, ispuštajući većinu bilješki o Masuccijevu druženju i dopisivanju s talijanskim rodbinom i prijateljima u samoj Hrvatskoj i u Italiji. Pokazalo se da je našoj javnosti zanimljiva tek četvrtina cjevokupnog teksta ovog dnevnika. Vjerojatno stoga cjevovito izdanje ne bi našlo dosta kupaca. Ipak držimo da je trebalo domaću javnost upoznati s Masuccijevim dnevnikom i da je to prilog potpunijem i kritičkijem razumijevanju odgovarajućih povijesnih zbivanja i također ustuk proširenim i ponavljanim neistinama. Pokazalo se odmah da mnogi nisu zadovoljni s Masuccijevim pisanjem i time što ga je »Glas Koncila« prenio. Jednima je pretrogli kritičar vlasti u NDH, drugima pak odviše crno prikazuje prilike u prvoj godini obnovljene Jugoslavije. Nu, takve su se suprotne ocjene mogle i predviđjeti.

(Kraj)

KRŠĆANSKO-ŽIDOVSKI SIMPOZIJ O JERUZALEMU

Kršćanin mora poznavati židovstvo

U Ferrari (pojavina Emilia-Romagna u srednjoj Italiji) završio je 25. veljače dvodnevni, tematski skup »Jeruzalem u židovskoj i kršćanskoj tradiciji«. Skup su upriličile ACLI (Jedruženja talijanskih katoličkih radnika) u surađnji sa židovskom zajednicom Svrha skupa u duhu nedavnoga prvog »Židovskog dana« što ga je priredio talijanski episkopat, bila je pridonijet boljemu međusobnom poznавањu izraelita i kršćana, nastojati nadići stare predrasude i nerazumijevanja, produbiti kršćansko iskustvo vjere bilo u poznavanjem židovske tradicije. Za temelje židovsko-kršćanskog dijaloga ACLI uzimaju nauk II. Vatikanskog koncila i učiteljstvo Ivana Pavla II. Giovannij Bianchi, predsjednik ACLI, govoreći o ferrarskom skupu na Vatikanskom radiju 25. veljače, naglasio je: »Ja mislim da kršćanin, mnogo prije nego uznastozi protuměčiti, mora poznavati židovstvo.«

Nepoznavanje židovstva zaista je veoma široko i duboko među kršćanima osobito glede židovske postbiblijiske Tradicije. Ali valja, također s tugom, reći i da je među samim židovima ju-

dizam kao vjerozakon, kao živa tisućljetna Tradicija, danas većinom slabu poznat, gdjekad i jednostavno nepoznat Danas već ima, u nas također, židovska zajednica bez sinagogalne liturgije, jer kako veći predsjednik splitske židovske zajednice (u Slobodnoj Dalmaciji od 25. veljače), »nema dovoljnog broja vjernika, a ni čovjeka koji bi znao moliti«. Za javnu židovsku liturgiju, ne, prisutnost najmanje deset vjerozakonski punoljetnih muških osoba, tj. starijih od 13 godina. U nekim se židovskim zajednicama, eto, ne može za javnu liturgiju u sinagogi okupiti ni taj »minjan«.

Jednom se prve dvadeset godina, u jednom gradu jadranske Hrvatske, desilo da je mjesna židovska zajednica, primajući brački posjet jedne talijanske židovske zajednice, a ne znajući talijanski, pozvala za tumača novinarku katoličkiju, koja dobro poznaje postbiblijski judaizam. Predsjednik talijanske zajednice pitao je novinarku o toj posjećenoj zajednici: »A u pogledu religije, kako stoji ova zajednica? Novinarka je tužno odgovorila: »U

pogledu religije, ova zajednica umire od neznanja.«

Na jedan Jom Kipur, najsvetiji dan židovske vjerozakonske godine, sta je novinarka, katolikinja, u sinagogi spomenute židovske zajednice u jednom gradu jadranske Hrvatske, bila jedina među prisutnima — a svi ti prisutni bili su Židovi — koja je imala u rukama officij (siddur) Jom Kipura i pratila liturgiju iz njega. Za Kol Nidre početak jomkipurske liturgije po izlasku prve zvijezde u predvečerje desetog dana mjeseca Tišrija, okupilo se u toj sinagogi i nešto malo više od deset odraslih muškaraca, pa se obred mogao služiti kao javna liturgija. Ali sutradan predvečer, za svršetak Jom Kipura, odraslih je muškaraca bilo u sinagogi manje od deset, i zaključak Jom Kipura morao se izmoliti kao privatna molitva.

Kršćanima zaista potrebuje bolje poznavati židovstvo, već jednostavno i stoga da ne bi o njemu govorili neuko i dopuštili si suditi mu iz svoje neuskosti; ali židovstvo potrebuje u prvom redu, poznavati samim Židovima. A sree je židovstva upravo vjerozakonska molitva, građena kao Hram

od riječi kroz četiri tisuće godina, s korijenom u samim ustima Abramovim. Jer što je zapravo Židov bez Boga Abramova, Izakova i Jakovljeva? Samo ime Židov potječe od imena četvrtogoda od dvanaest sinova Jakovljevih: Jehuda. A to ime, kako je veliki moderni židovski pisac André Chouraqui (prevoditelj cele Biblike s hebrejskoga — grčkoga na francuski — grčki tekst Novog Zavjeta preveo je najprije na hebrejski jezik Mišne, dakle jezik iz prvih dvaju stoljeća kršćanstva, pa je taj svoj mlađički prijevod preveo na francuski) jednom naglasio pokojnom kardinalu Jeanu Daniélu, to ime Jehuda znači: onaj koji hvali Boga. Židov je dakle kazao je tada André Chouraqui, onaj koji hvali Boga. Bez te hvale, što mu ostaje za njegovo židovstvo? Sto osim nekoliko sve manje razumijevanih običaja i kult onoga komada zemlje na Levantu? Koji, ako se uzvisi na mjesto Boga Abramova, postaje ipak samo pukim idolem »bogom zemlje«, »bogom koji nije«, kako stoji pisano u hebrejskoj Bibliji.

Smiljana Rendić